

PEŠTERSKO POLJE
SPECIALNI REZERVAT PRIRODE

ПЛАН УПРАВЉАЊА

СПЕЦИЈАЛНИМ РЕЗЕРВАТОМ ПРИРОДЕ „ПЕШТЕРСКО
ПОЉЕ“

за период 2020 - 2029. година

Септембар, 2019. године

САДРЖАЈ

Садржај
Увод
Управљање и организациона структура управљача
Географски положај, површина и власништво
Приказ главних природних, створених и предеоних одлика
природне одлике
створене одлике
предеоне одлике
Оцена стања животне средине подручја и фактори угрожавања
Концепт заштите, унапређења и могуће перспективе одрживог развоја
Дугорочни циљеви заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја
Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја
Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању и праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности
Нучноистраживачки и образовни рад – приоритетни задаци
Активности и мере на заштити и одрживом коришћењу природних ресурса
Уређење подручја у функцији туризма, спорта и рекреације, образовања, управљања и заштите подручја
Просторна идентификација планских намена коришћења земљишта кроз установљене режиме заштите
Активности на промоцији вредности заштићеног подручја
Сарадња и партнерства са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности
Студијска, истраживачка, програмска, планска и пројектна документација потребна за спровођење циљева и активности на заштити, очувању, унапређењу и одрживом развоју
Активности и мере на спровођењу плана са динамиком и субјектима реализације плана управљања и начин оцене успешности његове примене
Финансијска средства и друге материјалне претпоставке за извршавање поверених послова у управљања у заштићеним подручјем и начин њиховог обезбеђења

PEŠTERSKO POLJE
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE

УВОД

Влада Републике Србије је у складу са Законом о заштити природе ("Службени гласник Републике Србије" бр. 36/09, 88/20, 91/10- исправка, 14/16 и 95/18- др.закон) донела Уредбу о проглашењу Специјалног резервата природе „Пештерско поље“ ("Службени гласник Републике Србије" бр. 114/15) (у даљем тексту СРП „Пештерско поље“), и прогласила га заштићеним подручјем I категорије, од међународног и националног, односно изузетног значаја. Према класификацији Светске уније за заштиту природе (IUCN) СРП „Пештерско поље“ припада категорији IV – Подручје управљања стаништем/врстама у природи, заштићено подручје на којем се заштита спроводи интервентним мерама.

СРП „Пештерско поље“ се налази се територији општина Тутин и Сјеница, простирући се на подручју од 3117,97 ha, са успостављеним режимима заштите II (другог) и III (трећег) степена. Управљање овим специјалним резерватом природе поверено је „Туристичкој организацији Сјеница“ из Сјенице.

На простору Пештерске висоравни, под специфичним климатским, едафским, орографским, хидрографским и другим условима, формирао се јединствен комплекс барских, мочварних и тресавских станишта у окружењу са другим мезофилним и сувљим типовима станишта. У оквиру поменутих, релативно добро очуваних станишних типова, забележен је висок диверзитет пратеће флоре и фауне са бројним заштићеним, ретким и угроженим представницима од којих су неки забележени једино овде у Србији. Поред израженог биодиверзитета, овај простор карактеришу специфични геоморфолошки, геолошки, хидрогеолошки, хидролошки и климатски феномени, препознатљива физиономија пејзажа, као и добро очуван традиционални, изворни и аутохтони начин живота. Ова област је услед свог међународног значаја уврштена у: „Значајна подручја за птице у Србији“ (Important Bird Areas), „Међународно значајна станишта биљака“ (Important Plant Areas), „Рамсарску листу влажних станишта од међународног значаја“ (Ramsar Convention), и „Емералд еколошку мрежу“ (ЕМЕРАЛД, РС-0000037). Такође, читаво подручје је и у обухвату Националне еколошке мреже Републике Србије (Студија заштите природног добра СРП „Пештерско поље“ – Завод за заштиту природе Србије).

Правни основ за израду Плана управљања СРП „Пештерско поље“ за период од 2020-2029. године (у даљем тексту: План управљања) је члан 68. Закона о заштити природе („Службени гласник Републике Србије“ бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16 и 95/18- др. закон) и Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе „Пештерско поље“ („Службени гласник Републике Србије“ бр. 114/15). Такође, при изради Плана управљања узете су у обзир одредбе Закона о заштити животне средине („Службени гласник Републике Србије“ бр. 135/04, 36/09, 72/09, 43/11,

14/16, 76/18 и 95/18), Закона о просторном плану Републике Србије 2010-2020 („Службени гласник Републике Србије“ бр. 88/10) и друга релевантна законска и просторно-планска документација. Услови заштите природе (Решење 03 бр. 020-2094/2 од 28.08.2019. године), као и целокупан основни концепт заштите предвиђен Студијом заштите природног добра СРП „Пештерско поље“ у потпуности су инкорпорирани у овај плански документ. Садржај Плана управљања прилагођен је одредбама члана 53. Закона о заштити природе и конкретним потребама управљања заштићеним простором. Концептуални приступ и разрада садржаја у значајној мери прати Студију заштите подручја (Завод за заштиту природе Србије), као и добру праксу израда и примене Плана управљања од стране других Управљача, преваходно ЈП „Србијашуме“ као субјекта са дугогодишњом праксом управљања на највећем броју заштићених подручја у Србији.

Током израде Плана управљања СРП „Пештерско поље“ посебна пажња посвећена је омогућавању укључења локалне самоуправе, локалног становништва, удружења грађана и других заинтересованих лица. Њихове идеје, интереси, примедбе и сугестије вредновани су како током израде нацрта Плана управљања тако и након одржавања процедуре јавног увида.

План управљања СРП „Пештерско поље“ за период 2020-2029. године представља први средњорочни плански документ за ово подручје. Према Закону о заштити природе, план управљања заштићеним подручјем је документ којим субјекат задужен за управљање заштићеним подручјем планира: мере и активности заштите, очувања, унапређења и коришћења заштићеног подручја; смернице и приоритете за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја; као и развојне смернице уз уважавање потреба локалног становништва.

Планом управљања СРП „Пештерско поље“ дефинисани су основни циљеви заштите, очувања и унапређења природних и створених вредности овог подручја. У складу са задатим циљевима, планиран је читав низ мера и активности на заштити природних и културно - историјских вредности, заштита и унапређење постојећег стања, одрживо коришћење природних ресурса, научне и стручне истраживачке активности, едукација, презентација и популаризација вредности заштићеног подручја, правци уређења подручја и изградња неопходне инфраструктуре и друге развојне функције, контрола и спречавање свих активности које могу нарушити својства и темељне вредности заштићеног подручја. План управљања је конципиран са идејом адаптивног менаџмента овог простора, у складу са актуелним, очекиваним и непредвиђеним изазовима заштите.

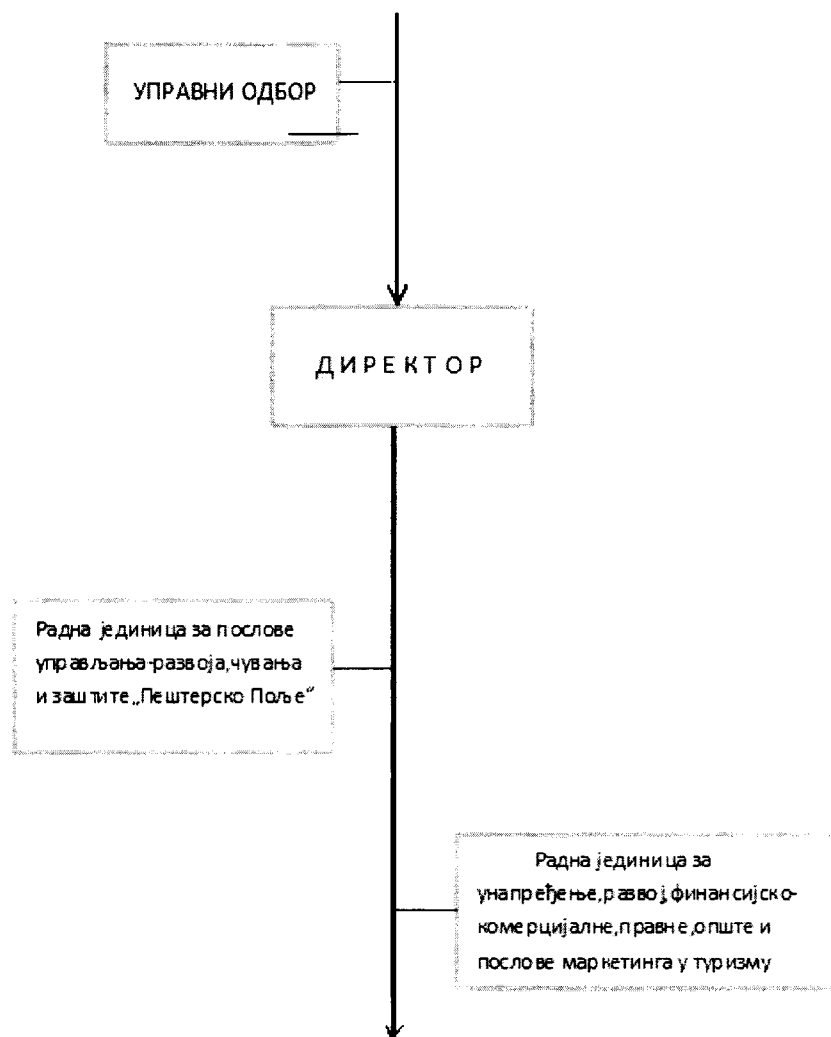
Активности дефинисане Планом управљања СРП „Пештерско поље“ за период 2020-2029. године детаљније ће се разрађивати годишњим програмима управљања.

Програмима ће се детаљније и прецизније дефинисати задаци, радови и активности, временски оквири, организациони и материјално-финансијски услови њиховог извршења кроз мере и оперативне активности.

УПРАВЉАЊЕ И ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА УПРАВЉАЧА

Актом о заштити подручја СРП „Пештерско поље (Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе „Пештерско поље“ „Службени гласник Републике Србије“ бр. 114/15) за Управљача заштићеним подручјем одређена је Туристичка организација Сјеница (са адресом: Трг Светозара Марковића бб, 36310 Сјеница). Организациона структура Управљача представљена је на шеми:

ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ПОВРШИНА И ВЛАСНИШТВО

Предео „Пештерско поље“ налази се на Пештерској висоравни, на крајњем југозападу Србије. У географском смислу, овај простор окружен је планинама Гиљава (1617 m), Жилиндар (1616 m), Јарут (1502 m) и Нинаја (1358 m), и припада Динарском систему унутрашњих Динарида. Припада двома општинама – Тутину и Сјеници. Омеђено је насељима: Карајукића бунари, Бороштица, Суви до, Доње Ђерекаре, Лескова, и лежи са обе стране старог и новог тока Ђерекарске реке, односно Бороштице.

Географски положај:

Граничне тангенте	Гаус - Кригер		Географске	
Север	7429535,39	4775985,53	20 08 02,02	43 07 29,18
Југ	7432759,65	4763823,25	20 10 29,97	43 00 56,07
Исток	7434076,61	4764768,74	20 11 27,73	43 01 27,13
Запад	7424395,96	4770445,34	20 04 17,35	43 04 27,85

Укупна површина СРП „Пештерско поље“ износи 3117 ha 96 a 81 m². На том подручју успостављени су режими заштите II и III степена заштите:

- режим заштите II степена, обухвата 2974 ha 44 a 51 m² (95,40 %)
- режим заштите III степена, обухвата 143 ha 52 a 30 m² (4.60 %)

Преглед површина по зонама заштите:

Зоне заштите	Површина	% учешће
II степен – строга заштита	2974 ha 44a 51m ²	94,40%
III степен – проактивна заштита	143ha 52a 30m ²	4,60%
Укупна заштићена површина природног добра	3117ha 96a 81m ²	100

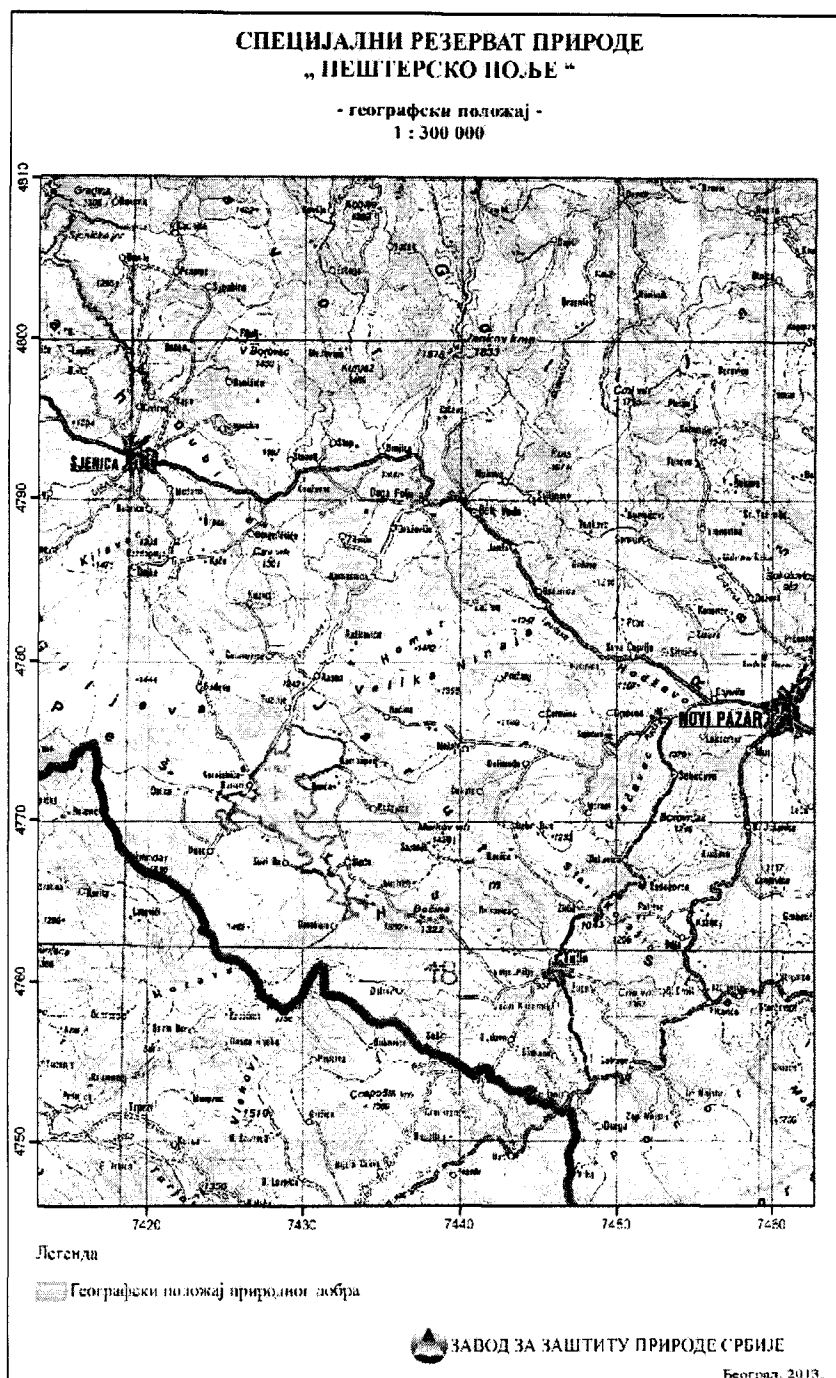
Структура власништва

Власништво	Површина	% учешће
Приватно власништво	1376ha 80a 87m ²	44,16
Власништво Републике Србије	1595ha 21a 78m ²	51,16
Друштвено власништво	145ha 94a 16m ²	4,68

Укупна заштићена површина
природног добра

3117ha96a 81m²

100

Географски положај СРП „Пештерско поље“

ПРИКАЗ ГЛАВНИХ ПРИРОДНИХ, СТВОРЕНИХ И ПРЕДЕОНИХ ОДЛИКА

ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ

1. Положај

Предео „Пештерско поље“ налази се на Пештерској висоравни, на крајњем југозападу Србије. У географском смислу, овај простор окружен је планинама Гиљава (1617 m), Жилиндар (1616 m), Јарут (1502 m) и Нинаја (1358 m), и припада Динарском систему унутрашњих Динарида. Припада двома општинама – Тутину и Сјеници. Омеђено је насељима: Карајукића бунари, Бороштица, Суви до, Доње Ђерекаре, Лескова, и лежи са обе стране старог и нивог тока Ђерекарске реке, односно Бороштице. Минимална надморска висина износи 1158 m а максимална 1351 m.

2. Геоморфолошке одлике

Пештерско поље је са просечном висином од 1160 m н.в. и површином од 50,7 km² једно од највиших и најпространијих поља у красу Србије. Дно поља је углавном уравњено осим на кречњачким хумовима и на ободним деловима који су дисецирани флувијалним и секундарно крашким процесом. Целом површином поље је покривено квартарним пролувијалним наслагама осим у источном делу где је заступљено депоновање органогено-барских седимената, односно тресета. Овај део поља је под језером и мочваром са тресавским окнима. Пештерска тресава је једна од највећих у Србији. Простор поља, као депресија у рељефу, место је концентрације хладног ваздуха. Тако је у Карајукића бунарима 26. јануара 2006 забележена апсолутно минимална температура ваздуха у Србији од -39,0°C.

Пештерско поље је релативно равно крашко поље плитко усечено у околни планински обод (Цвијић, Ј.1914). Тектонски оквир пољу дају раседне и шаријашке структуре, тако да се предео поља издваја и као Пештерска котлина (Ршумовић, Р. 1970). Главни речни ток поља је понорница Бороштица која је основа флувијалног, односно флувио-крашког рељефа. Савремени флувијални рељеф је представљен речним коритима и долинама сталних или периодичних токова обода поља у оквиру слива Бороштице. Осим овог рељефа заступљен је и овај стари речни рељеф са скрашћеним и сувим долинама. На западу у оквиру поменутих крашке површи усечена је Дуга долина сува и скрашћена, вероватно стара речна долина. Ова долина се

преседлином и извесном млађом сувом долином усмереном ка Карајукића бунару код села Долића секундарно везује за западни део Пештерског поља (Ршумовић, Р. 1970). У савременим условима после вештачког превођења вода Бороштице у слив Увца један део вода ове понорнице понире испод кречњачког хума Сука (1173 m) јужно од Карајукића бунара. После превођења вода Бороштице у слив Увца по дну су заостали делови некадашњег корита ове реке дуж којих се јавља повремено ујезеравање воде или извесни отицај као на делу испред кречњачког хума Суке. Процесом превођења вода од кречњачког хума Караџа преко Зекића брда (1172 m) и даље северно изграђен је велики земљани бедем на дну поља који је својеврсни облик антропогеног рељефа. Изградњом бедема и преусмеравањем отицаја извршен је изванредан успор воде са формирањем сталног Пештерског језера.

Понирање Бороштице и појаве понирање мањих токова хидролошки су елементи флувио-краса. Морфолошких елемената у виду слепих долина по дну поља нема, али је заступљено секундарно понирање Бороштице кроз хум Горица (1173 m). У хуму Горица Бороштина усеца тунелску пећину истражене дужине 80 m. Ова пећина се помиње као Пећина у Главици (Петровић, Ј. 1976). И понори у оквиру хума Суке су својеврсни флувио-крашки облици рељефа, само овде затворени кречњачким блоковима и недоступни непосредном истраживању.

Понор Бороштице испод кречњачког хума Сука (фото: Нешић, Д. – Студија заштите)

Кречњачки хумови, карактеристичан су облик рељефа дна Пештерског поља. Осим два поменута хума у средишњим деловима поља ови облици су заступљени и у оквиру ниског обода поља где се везују за ниски обод крашких површи. Такви

хумови су Караџа, Главица (1196 m) и Дуга (1182 m) у југозападном делу поља.

У светлу пролувијалног засипања дна Пештерског поља поставља се питање порекла тресавске, односно језерске депресије у источном делу. Ова депресија је у односу на западни део од Карајукић бунара нижа за 3-5 m, што је могло настати испирањем пролувијума према понору Бороштице. Под претпоставком да је дебљина тресета 5-10 m или више, однос дубине тресаве према окружењу се повећава.

Непосредни обод поља и тресава у источном делу зона је појава облика периглацијалног рељефа. Овај рељеф је последица изузетно хладне планинске климе и велике количине влаге у земљишту, што су одлике карактеристичне за тундре далеког севера.

Мразне травне хумке - туфури, констатовани су западно од Тројана према Пештерској тресави, као и у оквиру тресаве. Ови облици су у виду замљано-травних испупчења пречника 30-60 cm и висине 5-10 cm. Туфури се срећу појединачно, извесно груписани или густо збијени у јединствену површину деформисану малим брежуљкастим узвишењима.

Туфури у оквиру Пештерске тресаве (фото: Лазаревић, П.)

На падини Тројана (1384 m) према Пештерском пољу констатоване су солифлуционе терасете, облици који су настали солифлуционим клизањем танког земљаног покривача преко серпентинске стенске основе која се понаша као стално замрзнути слој. При овом клизању долазило је до цепања јединственог травно-земљишног слоја и његов степенчасти распоред на планинској падини. Осим ових облика, констатовани су и различити облици солифлуционе деградације падина који су у вези и са општом денудацијом али и антропогеном делатношћу интезивне испаше и уништавања травног покривача. Запажене су и појаве травних прстенова и мигрирајућих бусенова као последица интезивних мразно-солифлуционих процеса на падини Тројана.

Нивационе депресије су констатоване у непосредном ободу поља поготово на падинама према крашкој површи обода Гиљаве и Жилиндара. Издужене нивационе депресије углавном су правци некадашњих снежаничких потока или једноставно делови топографске површине погодни за навејавање снега. Крашко-нивационе депресије су нивационим процесом измењени крашки облици рељефа. Готово све вртаче на површима у оквиру Гиљаве и Жилиндара измењене су нивационим процесом тако да се овај предео може издвојити и као нивациони крас.

Овде треба поменути да се на вишим и оцедитијим деловима дна поља јављају травне хумке велике бројности. Ови облици немају генетске везе са описаним мразним травним хумкама, односно туфурима и у том контексту могу се декларисати као псевдопериглацијални облици рељефа.

Површина Гиљаве и Жилиндара су предели са великом заступљеношћу крашког и флувио-крашког рељефа.

Крас у пределу Жилиндара посебно је значајан јер је то вероватно генетски део великог система Пећине на Вражијим филовима у Црној Гори. Овај крашки генетски систем је вероватно један од највећих оваквих система на Балканском полуострву.

3. Геолошке одлике

На истражном подручју заступљене су седиментне и магматске стене мезозојске старости и седиментне стене кенозојске старости. Најстарије стенске масе на подручју Пештера су седименти тријаске старости. Широко су распрострањене по ободу истражног подручја. Развијени су седименти доњег и средњег тријаса.

У оквиру доњег тријаса присутна су два типа седимената, кварцни кластити и оолитични кречњаци (Мојсиловић, С. и др, 1980). На потезу В. Чукар – Тузинје

присутна је појава кварцних кластита (T_1^1). На подручју између села Угао и Ђерекаре (Суви До) присутна је већа појава оолитичних кречњака (T_1^2).

Велика пространства северозападно, западно и југозападно од Пештерског поља покривна су седиментма старости средњег тријаса (T_2). Такође ту су значајна пространства масива Хомар (Међугора – Расно – Точилово) североисточно од поља, као и низ мањих појава југоисточно од поља

На основу фауне седименти средњег тријаса рашчлањени су на анизијски и ладински кат.

Средњотријаски кречњаци (фото: Кличковић, М. – Студија заштите)

За анизијски кат овог подручја карактеристична је макрофауна гастропода, ламелибрахијата, брахиопода (*Terebratula cf. vulgaris*), корала, криноида и заједница конодоната (*Gondonella tombergeansis*, *G. navicula*, *Ozarcodina tortilis* и др.). Од микрофауне присутни су *Pilamina densa*, *Meandrospira dinarica*, *Andothiranella tricarinata*, *Trochominina alpina*, *Mackroporella alpina* (Пантић-Продановић, С., Урошевић, Д. 1980). У оквиру ладинског ката присутне су сунђери *Criptocoelia zitteli*, *Colospongia catenulata*, *Ladinella porata*, *Folicatena contica*, и алге *Teutloporella herculea*, *Baccanella floriformis* (Пантић-Продановић, С., Урошевић, Д. 1980). Од микрофауне констатовани су *Aviculopecten sissmanni*, *Daonella noduligera*, *Omphaloptycha aldrovandi* и др.

Кречњаци средњег тријаса, односно ладинског и анизијског ката, на овом подручју су интезивно карстификовани. Развијени су бројни облици површинског и подземног

карстног рељефа.

Велико пространство истражног простора заузима вулканогено-седиментна формација јурске старости (J_{2,3}), позната као дијабаз-ројначка формација (ДРФ), која изграђује већи део Пештерске висоравни. Простире се са севера и северозапада, из правца Ивањице, Пријепоља и Бијелог Поља и наставља на исток према долини Ибра и Рогозни. Старост није прецизно одређена и означена је као догер-малмска.

У саставу ДРФ констатовани су остаци микрофауне фораминифера, тубифетеса, алги, измењених радиоларија, пелашких ламелибрахијата, хидрозоа и бриозоа (Радоичић, Р. 1980).

У оквиру ДРФ местимично су издвојена већа самостална кречњачка тела или масе где они преовладавају у грађи. Таква тела регистрована су на подручју Ђерекара, Шипче, Градине и Читлука.

На потезу од Цетановића до Ђерекара у оквиру ДРФ присутно је више мањих појава магмарских ефуивних стена спилит-кератофирске асоцијације ($\beta\beta$). У асоцијацији преовлађују дијабази, а прате их спилити и кератофири, док су габрови ретки.

На истражном подручју присутни су перидотити (δ) у виду већих самосталних маса у виду танких укљештених тела. Самосталне масе се јављају у зони Тузиње – Тројан – Градац. Маркантно узвишење на југоисточном ободу Пештерског Поља, Тројан и део његовог побрђа изграђено је од перидотитских маса.

Од квартарних творевина (Q) на истражном подручју присутни су седименти алувијона (al) и тераса (t) већих речних токова, као што су Расинска и Девречка река. Далеко значајнији су пролувијалне и барске творевине Пештерског Поља. Поље представља тектонску потлоину секундарно запуњену пролувијалним наносом (pr) и органогено барским седиментима (b). Барски седименти су развијени у источном делу поља, на површини од око 4 km² и дебљине око 10 m (Мојсиловић, С. и др. 1980). Представљени су шљунковима, песковима, грубим нечистим глинама и тресетом. Количине тресета су значајне па се овде врши његова експлоатација.

4. Хидролошке одлике

Данашње стање хидрографских објеката и појава на простору Пештерске висоравни је резултат веома сложене палеохидрографске еволуције.

Најзначајнија река ка којој природно отичу или су хидротехничким радовима усмерене воде Пештерске висоравни је Увац и он представља окосницу хидрографске мреже овог краја. Ту су још и: Вапа, десна притока Увца, Рашка, чије врело настаје од вода понорница Коштан Поља - Делимеђе и Ликовске реке, затим, Тријебинска река, Камешница, Грабовица, Расанска река, Видрењак, Кањевска река. Најпознатија и највећа река понорница овог краја је река Бороштица која понире у Пештерском пољу.

Извори су малобројни на простору Пештера. Безводица је изразита у крашким зонама. Ипак врела у красу, која се јављају на контакту кречњака и вододрживих стена, најчешће обилују водом. Издашност извора у многеме зависи од годишње расподеле падавина. Примарни максимуми издашности извора на простору Пештерске висоравни се јављају крајем пролећа - са порастом количина падавина и отапањем снега. Секундарни максимум издашности извора је у јесен и он је последица веома обилних киша. Минималне издашности извора се бележе у зимској и летњој сезони. Осим Ђерекарског врела, најважнији извор који је смештен у самом Пештерском пољу је Ђурђевица.

Каналисани део реке Бороштице (фото: Симић, С. – Студија заштите)

5. Климатске одлике

Пештерско поље и генерално целу Пештерску висораван карактеришу појаве веома ниских температура, чиме се ово подручје издваја као засебан Пештерско-сјенички

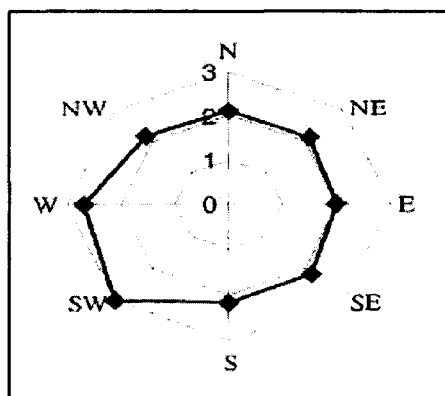
климатски регион који дефинише као један од „полова хладноће“ у Србији. Веома ниске температуре ваздуха зимских месеци у Сјеничкој котлини, односно Пештерској висоравни у великој мери су предиспониране рељефом. Наиме, Пештерско поље (као део Пештерске висоравни) је окружено са свих страна нижим и средње високим планинама те представља затворену морфолошку целину елипсастог облика ширине око 5 km и површине око 50 km². Ова пространа, 1150 м висока планинска зараван, припада субпланинској клими и захваљујућу морфологији крашког поља позната је по честим и веома ниским температурама.

Средње месечне и средња годишња температура ваздуха у Сјеници (°C) у периоду 1961-1990. година:

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
Сјеница	-5,0	-2,7	1,3	6,1	10,9	13,7	15,3	15	11,7	7,0	2,3	-2,6	6,1

Најхладнији месец у Сјеници је јануар са средњом месечном температуром од -5,0°C, а најтоплији јули са средњом месечном температуром од 15,3. Средња годишња амплитуда температуре ваздуха износи 20,3°C. На Пештерској висоравни су веома изражене и дневне амплитуде температуре ваздуха. Лети, са јаком инсолацијом, дневне температуре ваздуха достижу некад тропске вредности, док изражена ноћна радијација доводи до пада температуре што условљава велике летње дневне амплитуде. Слична ситуација је и у зимском периоду.

У Сјеници је 26. јануара 1954. године забележена температура од -38,0°C што је до скоро била апсолутно најнижа температура ваздуха регистрована у Србији. Средња годишња количина падавина је уједначена и креће се од 754,7mm у Дугој пољани до 790,3mm у Буђеу. Средња вредност годишње количине падавина (израчуната као просек годишњих вредности са свих станица) на Пештерском пољу износи 787,2mm.

Јачине ветрова у Сјеници

6. Вегетација

Пештерска висораван у биогеографском погледу припада средње-јужноевропском планинском биогеографском региону. Сврстава се у средњеевропски планински подрегион, а у оквиру њега у динарску провинцију. Прелиминарним анализама вегетацијске структуре Пештерског поља констатовано је присуство око 40 биљних заједница које су сврстане у 24 свеза, 23 реда и 15 класа. Вегетација читавог простора је веома слабо фитоценолошки истражена и претежно је одређивана по типу научно већ описаних односно провизорно. Рецентна вегетација доминантно је представљена вегетацијом пашњака и ливада па цела област поприма карактеристике "планинске степе". Шумска вегетација је јако деградирана и сведена на мање енклаве. Значајно је присуство и вегетације водених површина.

шумска вегетација

Пештерску висораван одликовале су простране четинарске и мешовите шуме, пре свега смрчеве шуме на кречњацима. Површине под смрчом некада су по проценама заузиле 2 000 000 ха. Рецентна шумска вегетација Пештерског поља заузима свега неколико процента укупне површине. На падинама Тројана, и то са североисточне стране, налазе се у већем или мањем степену деградоване букове шуме (тип *Fagetum montanum* В. Јовановић 1953). Као сукцесивни ступањ у обнови деградованих букових шума среће се фрагментарно присуство заједница *Populo tremuli-Betuletum verucosae* Glišić (1950) 1975. Иначе заједнице јасике и брезе, као и чисти шумарци јасике и брезе веома су чести на целој Пештерској висоравни. По ободу Пештерског поља и широм целе висоравни на топлим кречњачким експозицијама јављају се пионирске заједнице клеке *Juniperetum communis* prov. као вид прогресивне сукцесије пашњачке вегетације.

На серпентинитским падинама Тројана од некадашњих црно и белоборових шума данас нема ни трага осим једне мале популације црњуше (*Erica carnea*) на северозападним обронцима која указује на оптимални климатогени тип шума *Erico-Pinetum serpentanicum*.

На поплавним и влажним стаништима Пештерског поља забележили смо фрагментарно присуство вегетације типа: *Salicetum purpureae* Wend. - Zel. 1952, *Salicetum cinereae* В. Јовановић 1953, *Salicetum rosmarinifoliae* prov.

Посебно значајан и занимљив тип представља заједница рузмаринолисне врбе *Salicetum rosmarinifoliae* prov. Јавља се на простору тресаве око Карајукића бунара, као и на простору Карамејдана.

Заједнице *Salicetum purpureae* (фото: Лазаревић, П. – Студија заштите)

водена вегетација

Данашњи састав и структура акватичних екосистема у доброј мери је условљен великим хидрогеолошким активностима изведеним од 1972 године до данас. Тако је нестало некадашње мало природно језеро на северном делу Пештерског поља, а знатно је измењено и старо речно корито Бороштице, пре свега у делу поред Карајукића бунара. Са друге стране, створен је систем споротекућих канала и оцедних прокопа са споротекућом и стајаћом водом, док је поред насипа код Карајукића бунара створено ново "језеро" које је данас у потпуности забарено.

Вегетација пршљенчица *Charetum contrariae* Corillion 1957 представљена је са малим популацијама, обично као пионирска вегетација плитких (20-40 cm) водених депресија, канала, а у југозападном делу језера се непосредно надовезује на прелаз из појаса хелофита ка дубљим деловима.

Вегетација неукорењујућих флотантних хидрофита представљена је заједницом сочивице *Lemnetum minoris* (Oberd. 1957) Müller et Görs 1960., док је вегетација флотантних хидрофита представљена је заједницама типа: заједнице таласиња *Potametum natantis* Soó, *Potametum fluitantis* prov., белог локвања *Nymphaetum albae* Vollm. 1947, водених љутића (*Ranunculus* sect. *Batrachium*), мешинарки *Callitricho-Utricularietum vulgaris* V. Rand. 2000, и других.

Заједнице таласиња (фото: Лазаревић, П.)

мочварна и тресавска вегетација

Мочварна и тресавска вегетација добро је развијена на простору Пештерског поља и представља једну од темељних вредности заштите овог подручја. Тршћаци су представљени заједницама типа *Scirpetum lacustris* Schmale 1939 *Typhetum latifoliae* G. Lang 1973, *Typhetum angustifoliae* Pign. 1953, *Phragmitetum communis* Schmale 1939. и *Equisetetum fluviatilae* prov. Заједнице зуке и рогоза на Пештерском пољу карактеришу обале канала, насипе, вештачке ископине и уопште станишта антропогеног порекла. Заједнице барског раставића *Equisetetum fluviatilae* prov. су добро развијене широм Пештерског поља. Заједнице јажораста и пачје траве *Sparganio-Glycerietum fluitantis* на Пештерском пољу се срећу у споротекућим водама и у депресијама. Вегетација високих оштрица реда *Magnocaricetalia* Pign 1953 добро је развијена широм Пештерског поља. Овде спадају заједнице типа: заједнице шиљате оштрице *Caricetum gracilis* prov., мехурасте оштрице *Caricetum vesicariae* prov., лисичје оштрице *Caricetum vulpinae* prov. и друге. Од посебног су значаја за заштиту тресавске заједнице богатих тресава свеже *Caricion davallianae* (*Caricetum davaliano-hostianae*, *Valeriano-Eriophoretum latifoliae*).

Заједнице *Valeriano-Eriophoretum latifoliae* (фото: Лазаревић, П.)

ливадска и пашњачка вегетација

Вегетација влажних ливада заузима широке просторе Пештерског поља. Ова вегетација се јавља на поплавним и под утицајем високих вода стално влажним површинама. Заједнице бесколенке типа *Molinietum coeruleae* W. Koch. 1926 широко схваћене, заузимају значајне површине на Пештерском пољу. Срећу се у неколико варијанти: типичан вид, *Molinio-Deschampsietum* Z. Pavl. 1951 са значајним учешћем бусике и *Lathyreto-Molinietum caeruleae* Tatić, Veljović, Petković, Stefanović, Radotić, 1987 (1988) са значајним учешћем легуминоза. Заједница раставића и широколисног ветрогона *Equiseto-Eriophoretum latifolii* Petković 1981 Пештерском пољу се локално развија на микрокалитетима и плитким депресијама код којих висок ниво подземних вода обезбеђује сталну влажност. Заједница везлице *Scirpetum silvaticii* Schwick. 1944. на Пештерском пољу заузима незнатне површине, а окружена је врстама заједнице *Sparganio-Glycerietum fluitantis* Br.-Bl. 1925. Заједница сита и бусике *Junco-Deschampsietum caespitosae* Petković 1981. развија се поред потока и око језера.

Умереновлажне и суве ливаде се заступљене са више биљних заједница. Заједнице чешљике *Cynosuretum cristati* Kojić, Mrfat-Vukelić et Dajić 2003. на Пештерском пољу заузимају нешто мање влажне положаје у односу на заједнице бесколенке. Заједнице вијука и росуље *Festuco-Agrostetum (capillaris)* Horvat 1951 се срећу локално, на теренима који су доскора кошени или на друге начине коришћени. Падине Тројана са околним пашњацима који се спуштају према језеру, налазе се на серпентинитској геолошкој подлози и доминантно припадају заједници ливадарке и миње моравице

Poo molinieri-Plantaginetum holostei Z. Pavlović 1951. Заједнице типца *Nardetum strictae* Greb. 1950 заузимају велике површине на Пештерском пољу.

Заједнице типца *Nardetum strictae* (фото: Лазаревић, П.)

рудерална вегетација

Коровка и рудерална вегетација Пештерског поља развијена је фрагментарно дуж читаве површине, посебно дуж путева, запуштених ораница, око насеља и сеоских економија и на сличним местима. Овде се срећу типови заједница: љуља и женске боквица *Lolio-Plantaginetum majoris* Beger 1930, киселице и слачице *Rumici acetosellae-Sinapsietum arvensis* Kojić 1962 и друге.

Биљни и животињски свет

васкуларна флора и маховине

Досадашња истраживањима флоре Пештерског поља утврдила су присуство 364 таксона васкуларних биљака који су сврстани у 224 родова и 64 фамилије. Правилником о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива („Службени гласник РС“, бр. 5/10, 47/11, 32/16 и /16) заштићено је 68 биљних таксона. Од овог броја, 22 таксона се третирају као

строго заштићени попут: *Menyanthes trifoliata* – грчки тролист, *Pedicularis palustris* – барски ушљивац, *Ranunculus lateriflorus* – строноцветни љутић, *Triglochin palustre* – барски трозубац, *Utricularia minor* – мала мешинарка и др. Ендемичне врсте Балкана попут: *Fumana bonapartei* Maire & Petitmengin – фумана, *Gypsophila spergulifolia* Griseb. – спергулиолисни шлејер, *Halacsya sendtneri* (Boiss.) Dörfler – цвакија, *Potentilla visianii* Rančić – висијанијева петопрста или *Betonica scardica* Griseb. – шарпланински чистац дају специфично обележје флори Пештерског поља (серпентинити Тројана) и од великог су значаја за сагледавање историјског развоја биљног света ове области. Бернском конвенцијом о заштити европске флоре, фауне и природних станишта (Берн, 1979), у оквиру строго заштићених биљних врста обухваћена је *Fritillaria montana* Норре. – планинска коцкавица. CITES Конвенцијом односно Правилником о прекограничном промету и трговини заштићеним дивљим врстама ("Службени гласник РС", бр. 99/09) обухваћене су све орхидеје Пештерског поља.

Pedicularis palustris – барски ушљивац (фото: Лазаревић, П.)

Флора маховина подручја Пештерског поља, као и непосредне околине до данас је остала недовољно истражена. Последњим истраживањима ширег простора утврђено је присуство 221 бриофите. Пет од њих (*Riccia canaliculata*, *Scapania praetervisa*, *Bryum canariense*, *Myurella sibirica*, *Pseudoleskeella rupestris*) су на овом простору по први пут забележене за флору Србије, док су четири врсте (*Lophozia ascendens*, *Vuxbaumia*

viridis, *Hamatocaulis vernicosus*, *Myurella sibirica*) укључене у Црвену књигу Европских бриофита. Од посебног значаја за заштиту су и сва станишта тресавских, белих маховина (*Sphagnum* spp.) које су све националном легислативом третиране као строго заштићене.

фауна риба

Иако уз значајне хидротехничке захвате, Пештерско поље представља подручје значајно са аспекта фауне риба. У каналу испод језера забележено је 7 врста риба, међу којима су сунчаница и бабушка (алохтоне врсте) као и гргеч доспели у канал непланским порибљавањем. Ђерекарска река је са 5 представника ихтиофауне (*Barbatula barbatula* (Linnaeus, 1758) - бркица; *Alburnoides bipunctatus* (Bloch, 1782) – двопругаста уклија, *Barbus peloponnesius* (Valenciennes, 1844) – поточна мрена, *Gobio gobio* (Linnaeus, 1758) – кркуша, *Leuciscus cephalus* (Linnaeus, 1758) - клен), уобичајеним за овај тип река. Ово указује да је фауна дна Ђерекарске реке добро развијена, али и да ова река представља квалитетно природно рибље плодиште. У каналу Бороштице (старо корито) срећу се бркица и пијор, обе врсте су уобичајене за речице брзог тока, а пијор је пратилац поточне пастрмке, што значи да захтева воду богату кисеоником, иако је канал Бороштице претежно са стајаћом водом. Луковска река је са кленом и поточном мреном. У вештачком језеру је евидентиран само клен. Језеро је у прошлости порибљавано шараном и бабушком, уз које су унети и гргеч и сунчаница. Ове врсте су, изузев шарана, присутне у каналу са којим језеро има физичку везу.

фауна водоземаца и гмизаваца

На простору Пештерског поља забележено је укупно 14 врста водоземаца и гмизаваца (девет врста водоземаца и пет врста гмизаваца). Комплекс врста рода *Rana* (*Rana temporaria*, *R. dalmatina*, *R. ridibunda*) су заштићене врсте, остале врсте су строго заштићене и налазе се на прилозима Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива. Једине врсте које се не налазе у одређеном степену заштите су зелембаћ (*Lacerta viridis*) и зидни гуштер (*Podarcis muralis*).

Табела: Списак утврђених представника фауне водоземаца и гмизаваца Пештерског поља, међународни статус угрожености (IUCN) и национални статус заштите (I – строго заштићене, II – заштићене врсте).

Врста	IUCN	Србија
<i>Triturus alpestris</i>	LC	I
<i>Triturus vulgaris</i>	LC	I
<i>Salamandra salamandra</i>	LC	I
<i>Bombina variegata</i>	LC	I
<i>Bufo bufo</i>	LC	I
<i>Rana temporaria</i>	LC	I
<i>Rana dalmatina</i>	LC	I
<i>Rana ridibunda</i>	LC	II
<i>Hyla arborea</i>	LC	I
<i>Lacerta viridis</i>	LC	
<i>Lacerta agilis</i>	LC	I
<i>Podarcis muralis</i>	LC	
<i>Natrix natrix</i>	LC	I
<i>Vipera ammodytes</i>	LC	II

Гаталинка - *Hyla arborea* (фото: Лазаревић, П.)

фауна птица

На подручју СРП „Пештерско поље“ са широм околином среће се преко 120 врста птица. Основна карактеристика орнитофауне Пештерског поља је већинско

присуство врста отворених станишта, тако да птице шумских станишта скоро потпуно одсуствују. Поље представља веома повољан терен за исхрану многих врста птица грабљивица као што су сури орао или белоглави суп. Централни део Пештерског поља заузимају влажна мочварно- тресавска подручја као и мање отворене водене површине са типичним врстама птица на оваквим стаништима попут: мали гњурац - *Tachybaptus ruficollis*, бела рода *Ciconia ciconia*, сива чапља - *Ardea cinerea*, барска кокица - *Gallinula chloropus*, барска шљука - *Gallinago gallinago* или трстењак рогожар - *Acrocephalus schoenobaenus*. Сувље делове поља са пашњацима који окружују језеро и на којима се редовно напаса стока настањују следеће карактеристичне врсте птица: еја ливадарка - *Circus pygargus*, препелица - *Coturnix coturnix*, пољска шева - *Alauda arvensis*, жута плиска - *Motacilla flava* и друге. На ободима поља налазе се претежно каменита станишта са слабије развијеном травнатом вегетацијом и птицама попут: степска трептаљка - *Anthus campestris* - обична белка - *Oenanthe oenanthe*, црна црвенрепка - *Phoenicurus ochruros*.

Највећи део врста птица које се налазе на Пештерском пољу су строго заштићене на основу Правилника о проглашењу и заштити строго заштићених и заштићених дивљих врста 73 врста, односно 74% , је на основу Закона о ловству („Службени Гласник РС“, бр. 39/93) заштићено трајном забраном лова. Значајан број птица обухваћен је националном Црвеном књигом птица Србије, затим „Бернском“ и „Бонском“ Конвенцијом, и др. На међународној црвеној листи (IUCN, 2004) налази се само прдавац *Crex crex*, који је сврстан у категорију скоро угрожених врста (NT- near threatened). За подручје СРП „Пештерско поље“ од посебног су интереса за заштиту птице: бела рода (*Ciconia ciconia*), чапље и пловуше (*Ardeidae*, *Anatidae*), белоглави суп (*Gyps fulvus*), еја ливадарка (*Circus pygargus*), прдавац (*Crex crex*), вивак (*Vanellus vanellus*), црвеноноги спрудник (*Tringa tetanus*) и ритска сова (*Asio flammeus*).

фауна бескичмењака

Фауна инсеката је спорадично истражена. Када су у питању водени инсекти, тврдокрилци (*Coleoptera*), утврђено је присуство представника из четири фамилије, *Hydrophilidae*, *Halipidae*, *Dytiscidae* и *Chrysomelidae* (tribus *Donacini*). Неке врсте су на овом подручју по први пут забележене у Србији (*Anacaena lutescens* (Stephens 1829), *Coelostoma (Coelostoma) orbiculare* (Fabricius 1775), *Enochrus (Methydus) affinis* (Thunberg 1794), *Enochrus (Lumetus) fuscipennis* (Thomson 1884), *Hydroporus erythrocephalus* (Linnaeus 1758), *Donacia simplex* Fabricius 1775 и др.). Највећи диверзитет констатован је код вилинских коњица (*Odonata*) са 28 врста из 17 родова. То је нешто мање од половина свих досад познатих врста одоната у Србији.

Фауна пијавица (Hirudinea) је представљена са 9 врста, док су слатководне шкољке (Bivalvia) са 10 утврђених врста из три фамилије. Чак седам врста је по први пут забележено у Србији а једна се налази на IUCN црвеној листи (*Unio crassus* Retzius, 1788). Познато је 15 врста слатководних пужева (Gastropoda) који спадају у 12 родова. Од поменутог броја, три врсте су овде по први пут забележене за фауну Србије а врста *Vythinella pesterica* Gloer, 2008 је описана и као нова за науку.

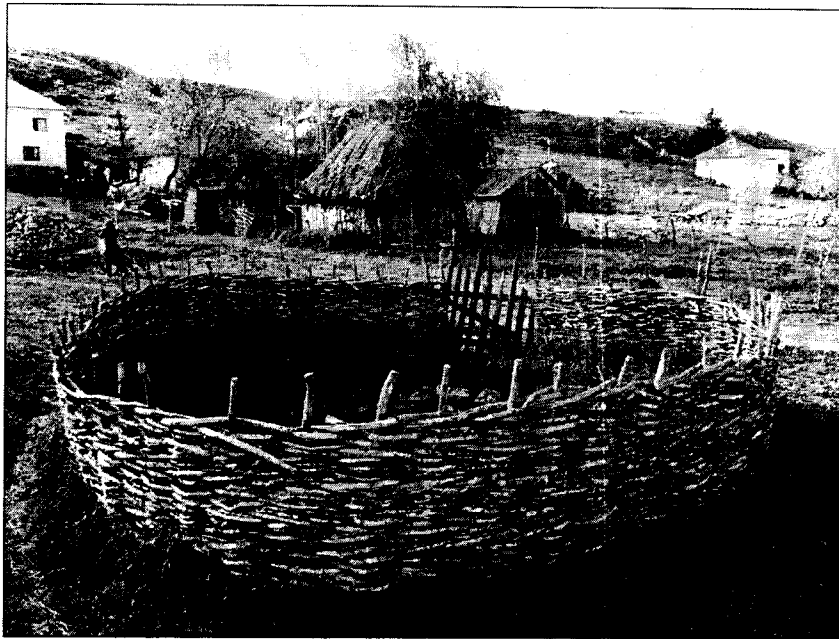
Водене гриње су група која је практично потпуно непозната за Србију, па пионирски радови са Пештера имају посебно велики значај. Засада су констатоване четири фамилије са по једним представником: *Eylais hamata* Koenike, 1897; *Hydrachna geographica* Müller, 1776; *Hydryphantes ruber* (Geer, 1778), *Arrenurus* sp.

СТВОРЕНЕ ОДЛИКЕ

Насеља и инфраструктура

Углавном пољопривредна, односно сточарска регија, са незавршеним процесом индустријализације која је започела пре мање од пет деценија, са неразвијеном саобраћајном и инфраструктурном мрежом. Пештерска висораван остала је економски неразвијена и релативно изолована од технолошког напретка новог доба, али, истовремено, и са очуваним традиционалним начином живота, који се вековима није много мењао.

Пештерска висораван обухвата подручје две општине: Сјеница и Тутин. Од више села за СРП „Пештерско поље“ од значаја су околна: Биоц, Буђево, Долиће, Карајукића бунари, Крња Јела, Растеновиће, Тузиње и Угао у општини Сјеница, док се на простору општине

Традиционални видови градитељства (фото: Лазаревић, П.)

Тутин налазе Бороштица, Браћак, Градац и Лескова. Села на овом простору носе сва обележја и аутентичност у културолошком, социо-економском и развојном контексту пештерског подручја.

Сеоска насеља су разноврсна, нека се налазе у долинама, а друга у кршу. бројнија су долинска села. Заједничка карактеристика села је да су сва сточарско ратарска насеља разбијеног типа Куће у селу су скромне, и уз њих су саграђени објекти за смештање стоке и „мљекари“ просторије за припремање млека и млечних производа. Нека домаћинства још увек „излазе са стоком на станове“, тј. летња сточарска насеља. Сточарски станови, бачије или катуни су колибе начињене од прућа, облепљене блатом и покривене шиндром, а данас се граде и од камена, места су где сточари живе и гаје стоку од маја до октобра месеца. Најпознатија летња сточарска насеља на Пештеру, која су данас под заштитом државе су такозвани Тузињски станови, који се налазе изнад истоименог села.

Стање и опремљеност путне мреже, електро и ПТТ мрежа и постојање одређених објеката из области друштвеног живота на овом подручју су још увек незадовољавајући. Села се водом снабдевају кроз локалне сеоске водоводе настале каптажом извора. Школе које су у већини села руиниране полако се гасе. Пештерска висораван је још увек у категорији недовољно развијених крајева Србије. Овакав статус би овај простор, на основу природних потенцијала и уз структурне измене у производњи, могао да се искористи за развој овог подручја.

Сагледавање свих карактеристика насеља и њихових потреба, основа су за планирање иницијатива везаних за усмеравање активности у правцу одрживог развоја подручја на коме се налази природно добро као што су туризам или укључивање у програме производње здраве хране.

Социодемографска структура

На подручју и у околини заштићеног природног добра по попису становништва из 2002. години живи 2 683 становника у 12 насеља. Сва насеља су сеоска и спадају у категорију остала насеља. На подручју општине Сјеница налази се 8 насеља, у којима живи 57,55%, док на територији општине Тутин у 4 насеља живи 42,45% становника у и околини природног добра. Насеља са највећим бројем становника су Угао (545), Лескова (335) и Долиће (332), док су насеља са најмањим бројем житеља Крња Јела (47) и Биоц (77).

СО Сјеница	1544	СО Тутин	1139
Угао	545	Бороштица	379
Биоц	74	Градац	195
Долиће	322	Браћак	230
Крња Јела	47	Лескова	335
Растеновиће	145		
Тузиње	204		
Карајукића бунари	116		
Буђево	91		

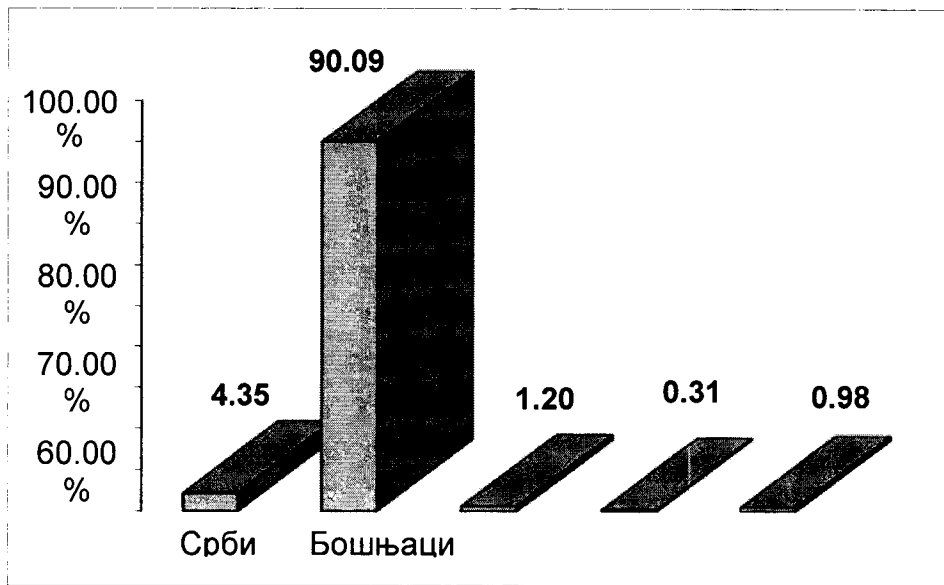
Табела: Број становника по насељима и општинама; Однос броја становника

Иако је због убрзаног исељавања дошло до демографског старења села, у укупној структури популације највећи број чине млади од 19-20 година (19,98%), затим од 20- 29 (16,26%), а најмлађи од 0-9 чине 15,29% укупне популације, док старосну групу од 60 и више година чини 14,40% укупне популације села. Индекс демографског старења (Is) креће се распону од 0,1 (1961) до 0,3 (1991).

Национална структура становништва

Ово подручје је већим делом насељено становништвом исламске вероисповести, а нешто мањи удео чини становништво хришћанске исповести (католици и православци). Села

спадају у групу старих насеља, а становништво је углавном досељено у периоду од 17. до почетка 20 века из Црне Горе и Северне Албаније (неке породице припадају Малисорима), једино насеље које спада у категорију младих су Карајукића бунари које је настало после другог светског рата (1948) досељавањем становништва из околних села.

Национална структура пештерских села

Становништво исламске вероисповести (90%) декларишу се као припадници бошњачке нације, осим у Буђеу где је већинско српско становништво. Основне одлике становништва овог краја су гостољубивост и поштовање традиционалних вредности.

Делатности, обичаји и манифестације, развојне иницијативе и трендови

Захваљујући физичко-географским својствима подручја Пештера је одувек погодовао развоју сточарства. Тако је и данас основна делатност становника овог краја сточарство које карактерише традиционални начин узгоја стоке. Вишевековно гајење оваца на овом простору условило је да је овде одгојена посебна раса овце, праменка. Ова раса се и даље гаји у неколико села на Пештеру (Буђеу, Долићима и Бороштици). За Пештерско сточарство везано је и гајење коња. Број грла се кретао од 10 до 40 по домаћинству. Актуелна су настојања да се поново обнови некадашњи задругарски модел производње, уважавајући промењене друштвене околности и моделе привређивања.

Главни тржишни производи су сјенички сир, месо и млеко, пршут и овца. Начини пољопривредне производње на Пештерској висоравни и услови у којима се она одвија

обезбеђују добијање најквалитетније хране.

Садржине народног живота и културе на Пештеру су богати. Свadbени обичаји на Сјеничко-пештерској висоравни су препуни симболике у свим сегментима, било да је реч о песмама, играма, одећи, поклонима или односима жене и мушкарца. Куповина младе у ранијем периоду је била уобичајена појава, као и наводацисање. Статус свирача је имао посебно место у традиционалним културама. Најчешће мушкарац, свирач је носилац музичког живота заједнице и представник њених традиционалних вредности. Од манифестација по посећености издваја се вашар у Лескови који се одржава 25 маја.

Основно полазно развојно опредељење општина Сјеница и Тутин јесте претварање Пештера у еко-систем у функцији афирмације подручја као произвођача здраве хране. С обзиром да ово подручје припада строчарско-планинском макрорејону тежиште развоја базираће се на динамизацији развоја пољопривреде. Развој сточарства, и изградња прерађивачких капацитета виде се као основни ослободници развоја подручја.

Главни тржишни производ – Сјенички сир (фотодокументација ЗЗПС)

У северном делу Пештерског поља налази се активно експлоатационо поље тресета у власништву две приватне компаније "ПЕШТЕРСКИ ТРЕСЕТ НАТУРАЛ ДОО и ПЕШТЕРСКИ ТРЕСЕТ ПРОДУКЦИОН ДОО" из Тутина. Запослени радници на површинском копу претежно су мештани села у окружењу. Један од примарних циљева Плана управљања СРП „Пештерско поље“ јесте управо да на нађе начин да помири и уравни тежи постојеће привредне активности та два предузећа и пратеће егзистенцијалне активности становника овог изразито неразвијеног краја са потребама ефикасне заштите централног подручја тресаве у СРП „Пештерско поље“ која је од највећег националног и међународног значаја за заштиту.

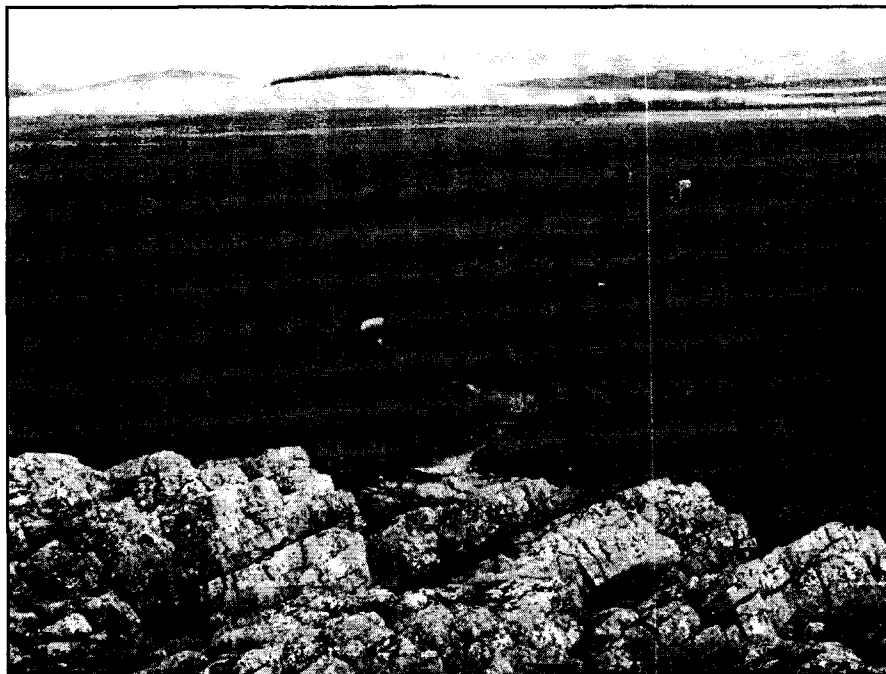

Активна заштита подручја по моделу одрживог развоја укључује различите групе становништва и заинтересованих страна као што су: управљачи, представници општина, привредници, и мештани. Јачање капацитета за остваривање одрживог развоја укључује разноврсне образовне методе прилагођене карактеристикама, особинама и потребама корисника.

ПРЕДНЕ ОДЛИКЕ

СПР „Пештерско поље“ се налази у пространој, врло карактеристичној карстној заравни, највећој тог типа на Балкану. Иако са дном на преко 1250 m, ово пространо поље омеђено је околним брдашцима која га једва надвисују, па посматрач стиче утисак да се налази на некој пространој долиноској равници. Пошто је цело поље са непосредном околином практично обешумљено, ствара се утисак да се налази у некој степи. Степолики карактер пејзажа потенцира и чињеница да током пролећа и лета са цветањем разних типова ливадских биљака цело окружење добија различито обојене аспекте.

У односу на околне крашке, суве и камените брдскопланинске терене, Пештерско поље са својим језером, воденим локвама, речицама које лагано меандрирају кроз шеваре, бујним ливадама, представља праву "оазу" Пештерске висоравни.

Панорама Пештерског поља (фото: Лазаревић, П.)

Посебно је занимљив читав низ понора које на свом путу пролази Ђерекарска река. Ова река извире из пећине и улази у Пештерско поље код места Доњи Ђерекари. Даље лагано меандрира до брда званог Горица. Кроз овај хум река као кроз тунел улази на једну а излази на другу страну, а затим наставља према брду Караџа где се налазе многобројни понори који јој одводе воду. Неколико понора среће се и код хума Суке и на локалитету Габинат.

Најлепши поглед на Пештерско поље пружа се са видиковца на Тројану. На врху овог каменитог серпентинитског масива некада се налазио град од кога данас практично нема видљивог трага.

Као посебан куриозитет издвајају се многобројне мразне хумке-туфури. Посебно су добро развијене на северном делу поља где пределу дају карактеристичан џомбаст изглед.

Зиски пејсаж (фото: Лазаревић, П. – Студија заштите)

На више ободних места Пештерског поља налазе се традиционалне, веома добро очуване сеоске економије и станови што пределу даје рустични, етно изглед.

Од средине јесени, па до касног пролећа читав предео је прекривен дебелим снежним наносима, са јаким мразевима и ветровима па цео крај подсећа на праву сибирску равницу.

ОЦЕНА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ ПОДРУЧЈА И ФАКТОРИ УГРОЖАВАЊА

Приликом оцене стања животне средине СРП „Пештерско поље“ треба узети у обзир да је ово подручје са високим степеном очуваности за заштиту значајних комплекса и мозаика акватичних и тререстичних екосистема, у значајно мери антропогено условљених. Неки од актуелних антропогених активности прете да у значајној мери угрозе и наруше природне вредности подручја.

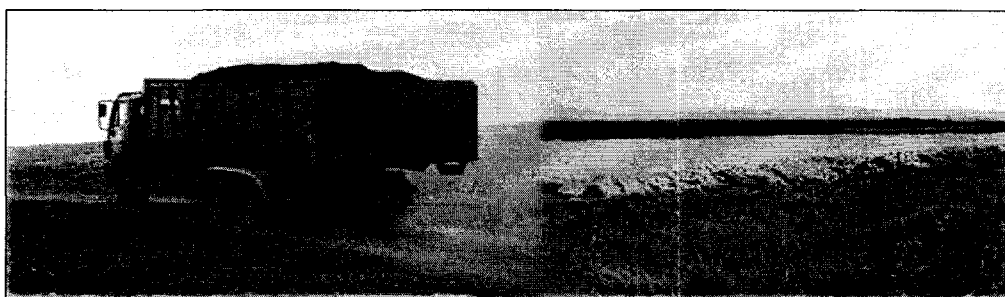
Антропогени фактор и његово вишевековно деловање у великој су мери заслужни за стварање и одржавање бројних вредности предела СРП „Пештерско поље“ које треба сачувати. Тако се традиционалне активности као што су екстензивна испаша и кошење сматрају значајном мером очувања карактеристика овог предела. На сувљим деловима поља постоје повремене и екстензивне пољопривредне активности. С тим у вези, процеси као што су депопулација односно демографско пражњење простора и измена старосне структуре становништва представљају претњу одржавању темељних вредности заштите.

Највећи утицај на садашњи изглед СРП „Пештерско поље“ имали су хидрогеолошки радови који су 1972. године изградњом система канала, брана и насипа довели до скретања водног слива у хидроенергетски систем Увца. Ови радови су изведени у читавом северном делу Пештерског поља. Због непостојања мултидисциплинарних истраживања овог простора пре примене хидротехничких мера, данас не можемо у потпуности да судимо о њиховим последицама и размерама промена. Сасвим је јасно да су ове активности довеле до промене у варирању нивоа подземних вода и ширине поплавне зоне, што је од великог значаја за функционисање водених и влажних екосистема. Овим радовима нестало је некадашње мало природно језеро а уместо њега створено је друго, у непосредној близини.

Следећи круцијално значајан утицај на ово подручје десио се 1989. године када је започета експлоатација тресета, на бази пројекта о оправданости експлоатације из 1983 године. Према неким литератрним подацима и новијим проценама резерве тресета и полутресета на Пештерском пољу износе око $2\,500\,000\text{ m}^3$ - $3\,000\,000\text{ m}^3$. Пројектном документацијом експлоатације је предвиђена експлоатацију копа у периоду од 35 година, са годишњим нивоом експлоатације од око $50\,000\text{ m}^3$. Почетна експлоатација на годишњем нивоу износила је у пракси $20\,000\text{ m}^3$. У међувремену, предузеће за прераду и паковање тресета "Јелак" које је припадало Србијашумама, променило је власничку структуру и сада припада приватној компанији "DALLAS

Companu" из Тутина. Актуелну експлоатацију тресета тренутно врше две „ћерке фирме“ компаније Далас. Већ изексплоатисане површине захтевају хитну разраду и примену одговарајућих мера санације и рестаурације.

Актуелне активности индустријске експлоатације тресета са овог подручја, са амбициозним планови даље експлоатације тресаве, изградњом нових дренажних канала и отварањем додатних површинских копова (нова експлоатациона поља) свакако воде нарушавању темељних вредности заштите овог јединственог предела. Наставком експлоатације уништавају се уникатна влажна станишта са пратећим компонентама био и геодиверзитета и мењају се природне хидролошке карактеристике подручја. Све тресавске површине у Србији заједно заузимају мање од 0,1% територије, а брзина природне акумулације тресета износи просечних 1-2 mm годишње. Активне тресаве спадају у најважније регулаторе климе због апсорпције и складиштења угљеника из атмосфере. Експлоатацијом тресета ослобађају се огромне количине угљеника што је управо супротно прокламованим циљевима ублажавања ефеката глобалног загревања и климатских промена. Експлоатација тресета се може означити као тренутно главни фактор угрожавања овог простора, а решавање овог проблема представља приоритет у заштити.

Актуелна експлоатација тресета на Пештерском пољу (фото: Лазаревић, П. – Студија заштите)

На сувљим деловима СРП „Пештерско поље“, посебно ближе насељеним местима повремено се врше пољопривредне активности. Део обрађиваних површина је запуштен и поново се преко разних сукцесивних ступњева враћа у природно стање. Током 2006. године започети су обимни радови преоравања земљишта и његово превођење за потребе пољопривреде, на ширем простору од Карајукића бунара према Тузињским становима и Хасићима. На овај начин, постојеће ливадско-пашњачке површине које су оивичавале северозападни руб Пештерског поља претворене су у пољопривредне површине, уз сам руб границе СРП „Пештерско поље“, чиме се угрожава и заштићено подручје. У овом тренутку су све поменуте активности напуштене.

У факторе угрожавања спада и каптирање извора. Осим врела Ђерекарске реке које је такође делом каптирано, остали извори на природном добру су мале издашности и често лети пресушују. Мала али за биодиверзитет изразито значајна група извора налази се на обронцима планине Тројан. Њихово каптирање је за сада ограниченог обима и треба спречити све даље планове и активности у овом правцу.

Посебно су занимљиви и кречњачки извори у клисури Ђерекарске реке. У једном од њих који је практично уз сам сеоски налази се станиште ендемитског пештерског пужа који је за науку и описан са овог извора. Спашавање овог извора од каптирања се намеће као један од приоритетних циљева заштите, поготову ако се зна да је други извор у непосредној близини већ каптиран.

Јасан потецинални фактор угрожавања представља повећање капацитета већ постојећих фарми и изградња неких нових. Ово се превасходно односи на праксу испуштања отпадних продуката директно у водотокове.

Зарастање ливада и пашњака је тренутно превасходно потенцијални фактор угрожавања. Постојеће природне вредности заштићеног подручја у великој су мери условљене традиционалним, екстензивним облицима коришћења ливада и пашњака. На најсупљим деловима поменутих површина срећусе ретке и повремене агрокултуре. Не практикује се коришћење хемијских средстава заштите и ђубрења. Један од већих изазова очувања простора управо је учување традиционалних видова његовог коришћења.

Током 2009 започело се са припремом пројектне и планске документације о изградњи карго центра код села Лескова. Западне границе овог центра уједно представљају и делове југоисточне границе СРП „Пештерско поље“. Даља реализација ових планова тренутно није актуелна.

У близини источне границе СРП „Пештерско поље“ изграђена је једна електрана на ветар. За сада се не најављује изградња додатних ветрогенератора. Ове активности су у супротности са плановма да се на овом подручју предвиди изградња хранилишта за белоглавог супа.

Повремени захтеви за експлоатацијом кречњака и других материјала су такође перманентна претња подручју. Што се тиче проблематике инвазивних врста, оне за сада нису детектоване на овом простору. Обзиром на изражени општи тренд ширења инвазивних врста, поготову на подручјима са нарушеним воденим и влажним стаништима каквих има и на простору СРП „Пештерско поље“, неопходан је стални мониторинг ради правовремених предузимања свих потенцијано неопходних

активности.

Тренутни процеси развоја еко-туризма у СРП „Пештерско поље“ су практично у повоју. Основна путна инфраструктура постоји и локална заједница јасно препознаје интерес од постојања заштићеног подручја. Смештајни капацитети и инфраструктура за презентацију и промоцију подручја су веома слаби или не постоје. Главни изазов је да се сав будући туристички развој подручја усклади на начин да не ремети и не угрожава ниједну од темељних вредности заштите.

Урбанизација подручја са изградњом сеоских економија, викендица и друго у овом тренутку не представља директну претњу заштићеном подручју. Ипак, од значаја је чињеница да се уз саму границу заштићеног подручја налазе мања села и засеоци чији се будући развој мора усмерити на начин да немају директне и индиректне последице по природне вредности СРП „Пештерско поље“.

Криволов животиња и риба последњих година није присутан на подручју резервата. Што се тиче рибљег фонда, он је у значајној мери деградован јер је у дужем временском интервалу пре проглашења заштите криволовом систематски уништаван рибљи фонд (путем мрежа, струје итд.).

На делу заштићеног подручја који припада општини Сјеница не постоји организовано одношење отпада па ове активности организује Управљач преко своје чуварске службе. Дивље депоније које се током зиме формирају поред улазних путева у заштићено подручје такође се уклањају од стране Управљача, уз ангажовање додатног људства и механизације. Отпад настао током летњих месеци и одржавања манифестација попут теферица-вашара такође уклања чуварска служба уз помоћ мештана. Кланичног отпада има спорадично и тај проблем је решен формирањем хранилишта за белоглаве супове и птице грабљивице, што је предвиђено планом управљања за 2019 годину.

Према плану развоја општине Тутин (2016) предвиђене су активности развоја комерцијалне зоне – ски центра на потенцијалном локалитету „Берекарски Омар“. Потенцијални развој овог ски центра могао би имати и негативне ефекте на заштићено природно добро. Истим планом развоја планирано је коришћење ветроенергетског потенцијала, између осталог и на подручју катастраске општине Лескова. Градња ветрогенератора у самом заштићеном добру или у непосредној околини директна је претња очувању заштићених природних вредности и успостављеном међународном Рамсарском подручју.

КОНЦЕПТ ЗАШТИТЕ, УНАПРЕЂЕЊА И МОГУЋЕ ПЕРСПЕКТИВЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Преглед концепта заштите, унапређења и могућих перспектива одрживог развоја представљен је према Студији заште подручја коју је израдио Завод за заштиту природе Србије. Концепт заштите базира се на спровођењу свих одговарајућих мера заштите природног добра у циљу очувања основних вредности које су у њему изражене. Основну вредност резервата „Пештерско поље“ представља добро очувана природна компонента простора са комплексом национално и међународно значајних типовима станишта и пратећим живим светом, као и географским и климатским специфичностима. У овако вредном природном окружењу очуване су и традиционалне хумане заједнице са свим својим културноисторијским особеностима. Управо је ово садејство природе и људи омогућило постојање садашњих вредности простора Пештерског поља које се жели очувати. Концепт заштите и унапређења овог подручја базира се управо на одржавању тог садејства, уз одржавање свих традиционалних активности. У складу са наведеним вредностима и циљевима, планирано је сачувати и унапредити постојеће природне и социоекономске одлике простора, и радити на њиховој промоцији и афирмацији.

Подручје СРП „Пештерско поље“ заједно са целокупном околном Пештерском висоравни представља традиционални сточарски крај. Управо на бази сточарства настали су надалеко чувени производи: Сјенички сир, млеко, пршута, вуна и др. Развој и унапређење ових "еколошких" брендова представља основни потенцијал одрживог развоја овог краја. Иако је данашњи сточни фонд десткован, треба истаћи да се некада на овим просторима узгајало око 150 000 оваца и 50 000 грла крупне стоке, чиме се јасно указује на велики потенцијал Пештерске висоравни за развој ове привредне гране. Усмерење на традиционално сточарство је од есенцијаланог значаја за развој и опстанак заштићеног добра „Пештерско поље“ у облику у којем желимо да га сачувамо.

Пољопривредне културе заузимају мале, пре свега рубне површине СРП „Пештерско поље“, док су ван граница природног добра ове површине нешто веће. Обзиром на висок ниво подземних вода и сурове климатске услове, мале аграрне површине срећемо на најсубљим истуреним деловима. Иако немају већи економски значај и потенцијал, површине под овасом, кромпиром и другим културама обзиром на органски начин производње могу послужити осим у приватне сврхе и као значајан квалитативни додатак сеоском екотуризму.

Сеоски екотуризам представља потпуно неискоришћени потенцијал овога краја.

Чиста, незагађена и очувана природна средина, пасторални предели, здрава "еко" храна, очувана традиционална архитектура, ношња, обичаји, трке коња и друго представљају темељну основу за туристички и екотуристички развој овог краја. Осим "традиционалних" туриста, област је врло привлачна и за посетиоце са усмеренијим потребама. Изванредне природне, пејсажне и културне карактеристике предела привлачне су за различите научноистраживачке експедиције, едукативне екскурзије, ограничене ловне и риболовне активности, активности сакупљања лековитог биља, фотосафари и сл. Надморска висина од око 1200 m, чист ваздух, благозаталасани предели са земљаним путевима и стазама добра су подлога за различите спортске активности, пешачке туре, бицикличке туре, а бројне околне вртаче, јаме и пећине атрактивне су за спелеолошке и биоспелеолошке активности. Чак и у хладним зимским месецима, када је цело подручје под дебелим снежним покривачем могућа су изузетно атрактивна спортско-туристичка крстарења на моторним саоницама.

Традиционална архитектура на Пештерској висоравни и ограђени бунар за скупљање кишнице (фото: Лазаревић, П. – Студија заштите)

У потпуном нескладу са туристичким потенцијалом овог краја налазе се смештајни капацитети и путна инфраструктура. Неопходно је реновирати и адаптирати већ постојеће капацитете, као и изградити евентуалне нове, наравно у амбијенталном духу и у складу са очувањем околних темељних природних вредности. Тек са изградњом елементарних смештајних капацитета, виситорским центром, етно кућом и сл. могуће је развијати велике потенцијале сеоског и екотуризма овог краја. Као посебну карактеристику треба споменути изразиту гостопримљивост и отвореност домаћина према путницима намерницима.

Саобраћајна повезаност овог краја са најближим градовима Новим Пазаром, Сјеницом и Тутином је још увек непотпуно развијена односно у току су активности

комплетирања асфалтних путева из свих праваца. Треба напоменути да планирана траса новог аутопута Београд-јужни јадран пролази веома близу Пештерског поља, преко суседне Гиљеве планине.

ДУГОРОЧНИ ЦИЉЕВИ ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА, УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Овим Планом управљања утврђују се свеобухватни циљеви, задаци и активности на заштити, управљању, развоју и унапређењу подручја СРП „Пештерско поље“ за период од 2020-2029. године. На основу Плана управљања, доносе се годишњи Програми управљања са детаљно планираним активностима, динамиком извршења и неопходним средствима за извршење.

План управљања заснива се на концепту трајног и одрживог развоја подручја СРП „Пештерско поље“, на принципима заштите, очувања и унапређења природних и створених вредности, екосистема, гео и биодиверзитета, успостављања одрживог екотуризма, умереном и одрживом коришћења ресурса, у складу са следећим циљевима заштите:

Концепт заштите СРП „Пештерско поље“ заснива се на:

- очувању и унапређивању укупних природних, културно историјских и предеоних вредности и карактеристика;
- одрживом коришћењу природних ресурса (пољопривредног земљишта, вода, минералних сировина-тресета), уз обезбеђивање и унапређење стања темељних вредности заштите подручја;
- успостављању система мониторинга и подршци научноистраживачких активности;
- промоцији свих природних и створених вредности подручја, едукацији и подизању свести;
- одрживом развоју подручја (туризам, рекреација, инфраструктура, органска пољопривреда и др.) усклађеним са заштитом и очувањем природних и створених вредности;
- адаптивном управљању и ублажавању последица климатских промена;
- усклађивању заштите и развоја подручја са свим нормама, прописима, препорукама и смерницама проистеклих из установљене националне и међународне заштите подручја (национално заштићено подручје, ЕМЕРАЛД, Еколошка мрежа, IPA, IBA, RAMSAR...).

Дугорочни циљеви заштите, очувања, унапређења и одрживог развоја СРП „Пештерско поље“ су:

- **заштита природе и природних вредности**

Остварује се кроз активности као што су: успостављање система мониторинга и праћења стања екосистема и компоненти гео и биодиверзитета; јачање стања популација за заштиту значајних биљних и животињских врста; развој програма реинтродукције ишчезлих аутохтоних представника дивље флоре и фауне; израда адекватних хранилишта и склоништа за угрожене и за заштиту значајне фауне; контролу и спречавање загађења и других видова нарушавања функција екосистема; очување природних објеката и појава који својим геолошким, геоморфолошким, хидролошким и другим обележјима представљају истакнуте, ретке и значајне вредности гео-наслеђа; планска документа и дефинисање ограничења у погледу организације ловних и риболовних подручја; адекватна примена релевантне законске регулативе из области заштите природе и сарадња са одговарајућим инспекцијским службама и другим институцијама; израда базе података и географског информационог система (ГИС) природних вредности и др. Такође, заштита природних вредности обухвата и активности очувања карактеристичних пејсажних одлика заштићеног подручја.

- **заштита створених, културно-историјских вредности**

Обухвата активности: конзервације делова подручја у затеченом пожељном стању ради заштите као и у научне, образовне и културне сврхе; инвенторизацију и праћење стања археолошких објеката, црквина, ретких објеката традиционалног градитељства и локација од специјалног значаја за локално становништво; рестаурацију и промоцију културних вредности; адекватну примену релевантне законске регулативе и сарадњу са одговарајућим инспекцијским службама и другим институцијама; презентације вредности; израда релевантне базе података и географског информационог система.

PEŠTERSKO POLJE
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE

- **заштита животне средине**

Остварује се кроз читав низ активности на праћењу стања компоненти животне средине (вода, ваздух, земљиште). Остварује се кроз: проактивну заштиту земљишта од водне ерозије, загађивања и других деградационих процеса, заштиту вода од загађивања и неповољних промена хидролошких режима, заштиту ваздуха од загађивања, заштиту од прекомерне буке и других неповољних утицаја на природу и људе; одрживо коришћење природних ресурса, активности промоције; адекватна примена релевантне законске регулативе из области заштите животне средине и сарадња са одговарајућим инспекцијским службама и другим институцијама; израда базе података и географског информационог система (ГИС) стања животне средине; контрола и сузбијање инвазивних и других страних врста.

- **туристички, инфраструктурни и спортско-рекреативни развој**

Остварује се кроз активности: развој туризма као водеће привредне гране, у функцији заштите подручја и у складу са принципима одрживог развоја; развој различитих видова туризма (екотуризам, агротуризам, зимски туризам, летњи туризам); изградња визиторског центра; изградња етно куће или музеја, самостално или у оквиру виситорског комплекса; подршка и промоција традиционалних начина градитељства, очување старих заната, обичаја и манифестација; израда пројеката унапређења туристичке понуде; обезбеђивање средстава за уређење сеоских економија у традиционалном духу; израда одговарајуће базе података и географског информационог система (ГИС) у функцији туризма; израда туристичких и спортско рекреативних карата ; израда и одржавање одговарајуће путне инфраструктуре и ознака (путне, пешачке и бициклистичке стазе, посебне стазе за приступ и промоцију вредности подручја, осматрачнице са видиковцима и одговарајућим мобилијаром, инфотабле и тематске табле и ознаке); омогућавање доступности пејзажних, биолошких, геолошких, културних и других вредности и природних ресурса подручја; развој свих облика узајамне сарадње са локалном самоуправом и унапређење квалитета живота локалног становништва; интегрисање презентације природних вредности у туристичку понуду путем заједничких програма, планова, и пројеката уз издвајање дела туристичког профита за потребе заштите природе која представља туристички мотив.

- **истраживања, едукација и промоција вредности подручја**

Остварује се кроз активности: инвентаризација и картирање природних и створених вредности; успостављање националне и НАТУРА2000 еколошке мреже; стални мониторинг и праћење стања и активности у заштићеном подручју и непосредној околини; обезбеђивање потребних техничких, материјалних, организационих и других услова за заштиту, истраживање и презентацију вредности подручја; сарадња са релевантним институцијама, организацијама и нво сектором у циљу стварање услова за испуњење научно-истраживачке, образовне, васпитне и општекултурне функције заштићеног подручја; примена модерних технолоких решења у циљу истраживања и мониторинга стања подручја (даљинска детекција, софтверски модели и др.); конзервација делова подручја у затеченом стању ради заштите њиховог интегритета и функције; промоција вредности заштите природе, био и геодиверзитета кроз манифестације, предавања, трибине, штампане промотивне материјале, медијско представљање, едукативне туре и др.; популаризација заштите природе и животне средине и развијање еколошке свести у јавности, код локалног становништва и посетилаца.

- **Ревитализација, рестаурација и рекултивација измењених и деградованих површина**

Остварује се кроз активности: израда студија и пројеката ревитализације и рестаурације свих негативно измењених и деградираних вредности (експлоатациона поља тресета, еродирани површине, дренажни канали, поплочане обалоутврде и насипи, урасле водене и влажне површине, одсечени стари водени токови); израда студије заштите и ревитализације културне баштине на подручју; прибављања свих одговарајућих дозвола, сагласности и других аката (Завод за заштиту природе Србије, надлежна министарстава за питања заштите природе и животне средине и др.); одабир прикладних, простору примерених решења приликом реконструкција и обнављања насипа, бетонских мостова и других конструкција;

- **планско коришћење простора у складу са наменом простора**

Остварује се кроз утврђивање обавеза да се у свим конкретним планским решењима у потпуности поштују интереси предвиђене заштите и развоја, у

оквирима националних и међународних правних норми, стандарда и препорука који се односе на заштиту природе и животне средине.

АНАЛИЗА И ОЦЕНА УСЛОВА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ДУГОРОЧНИХ ЦИЉЕВА ЗАШТИТЕ, ОЧУВАЊА И УНАПРЕЂЕЊА И ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА

Планом управљања одређује се начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице, уз уважавање потреба локалног становништва.

Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја, показује задовољавајуће стање како природних ресурса и заштићених вредности тако и организационих и финансијских услова за остваривање дефинисаних циљева.

Реализација дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја, између осталог, подразумева испуњење следећих претпоставки:

- **Доношење планске и програмске документације**

Израда планских и програмских докумената од приоритетног је значаја за успешно остваривање предвиђених дугорочних циљева заштите СРП „Пештерско поље“. Управљач СРП „Пештерско поље“ је већ донео или је у процедури доношења релевантне програмске документације: План управљања (први десетогодишњи план, у процедури), Годишњи програм управљања, Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби, Одлука о накнадама за коришћење заштићеног подручја, тако да се може констатовати да је овај услов испуњен.

- **Организационо, кадровско и техничко опремање управљача**

Управљач СРП „Пештерско поље“ Туристичка организација Сјенице је формирала посебну организациону јединицу за послове управљања заштићеним подручјем. У наредном периоду планира се даље стручно усавршавање кадрова и повећања броја извршилаца. Такође, планира се и одговарајуће техничко опремање новим и савременим средствима рада. Приоритетна активност унапређења пословних капацитета Управљача је свакако изградња Виситорског центра. Тренутно Управљачу нису доступне никакве радне просторије у заштићеном подручју или његовој непосредној околини.

- **Међусобна сарадња и комуникација свих корисника СРП „Пештерско поље“**

Међусобна сарадња свих заинтересованих корисника заштићеног подручја неопходан је предуслов за остварење предвиђених дугорочних циљева. Ово се превасходно односи на сарадњу са локалном самоуправом и локалним и републичким јавним предузећима. Од посебног је значаја навести сарадњу са ресорним Министарством за послове заштите животне средине, Заводом за заштиту природе Србије. Треба навести да се у оквиру јачања сарадње и комуникације са корисницима заштићеног подручја посебна пажња мора посветити фирмама које су тренутно активне на пословима експлоатације тресета у централном делу заштићеног подручја и са којима је тренутни ниво сарадње недовољан.

- **Учешће и подршка научних и истраживачких институција, организација и НВО сектора**

Узевши у обзир све вредности подручја које су га определиле за заштиту, сасвим је јасан значај даље сарадње са свим релевантним научноистраживачким и стручним институцијама и организацијама, као и невладиним сектором. Пошто је подручје СРП „Пештерско поље“ препознато као значајно и на међународном нивоу, јасна је неопходност сарадње и са одговарајућим међународним организацијама. С тим у вези, Управљач ће у складу са прокламованим циљевима заштите радити на организацији читавог низа заједничких истраживања.

- **Обезбеђење финансијских средстава**

Трајно и стабилно финансирање Плана управљања на основу Закона о заштити природе и Уредбе о заштити СРП „Пештерско поље“ кључни је предуслов за испуњење свих прокламованих циљева. У овом тренутку, материјална средства за реализацију Плана управљања односно годишњих програма управљања обезбеђују се кроз средства суфинансирања од старне ресорног Министарства за послове заштите животне средине, из сопствених средстава Управљача и из средстава накнада за коришћење заштићеног подручја. Планира се да се у наредном периоду развију додатни капацитети за аплицирање код различитих националних и међународних фондова.

Стандардна матрица SWOT анализе

<p>ПРЕДНОСТИ – СНАГЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • природне и створене вредности • природни ресурси • значајне компоненте диверзитета • традиционални начини коришћења простора • изузетан потенцијал развоја туризма • недостатак индустријских већих загађивача • заједнички стручни ресурси Управљача и других институција	<p>НЕДОСТАЦИ – СЛАБОСТИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • актуелна експлоатација тресета • дренажни системи, насипи и обалоутврде (значајно измењени природни екосистеми) • недостатак адекватних пројеката санација и ревитализација • депопулација и промена старосне структуре заштићеног простора • инфраструктурна неопремљеност • неразвијени адекватни туристички капацитети
<p>МОГУЋНОСТИ ШАНСЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • да Управљач заштићеног подручја буде носилац одрживог развоја подручја • стварање јединственог брэнда СРП “Пештерско поље” • значајно унапређење постојећих природних и створених вредности подручја • успостављање механизма ефикасне националне и међународне заштите	<p>ПРЕТЊЕ –РИЗИЦИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • недовољна сарадња са фирмама за експлоатацију тресета • недовољна сарадња надлежних министарстава, локалне самоуправе и других институција и инспекцијских служби • недовољно суфинансирање • недостатак неких образовних профила кадрова Управљача • промена традиционалних начина коришћења простора • климатске промене

Анализа и оцена услова за остваривање дугорочних циљева заштите, очувања и унапређења и одрживог развоја, показује задовољавајуће стање како природних ресурса и заштићених вредности тако и организационих и финансијских услова за остваривање дефинисаних циљева.

ПРИОРИТЕТНЕ АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ, ОДРЖАВАЊУ И ПРАЋЕЊУ СТАЊА И УНАПРЕЂЕЊУ ПРИРОДНИХ И СТВОРЕНИХ ВРЕДНОСТИ

Приоритетне активности и мере на заштити, одржавању и праћењу стања и унапређењу природних и створених вредности су:

- **Организација заштите СРП „Пештерско поље“**

Примарни задатак управљача је чување и управљање заштићеним подручјем у складу са актом о заштити. Организација заштите обухвата и активности на одржавању унутрашњег реда и обележавање заштићеног подручја. Поменуте активности управљач остварује у складу са Правилником о унутрашњем реду и чуварској служби („Сл. Гласник РС“, бр. 27/11) и Правилником о условима које мора да испуњава управљач заштићеног подручја („Сл. гласник РС“, бр. 85/09). Ради успешног спровођења свих видива заштите СРП “Пештерско поље” Управљач ће извршити одговарајућа кадровска, инфраструктурна и техничка унапређења.

Организација заштите подразумева сарадњу са локалном самоуправом и становништвом, релевантним институцијама и организацијама, НВО сектором и другим заинтересованим странама. Планира се даљи развој већ успостављене добре сарадње са локалом (евакуација и сакупљање комуналног отпада, изградња и одржавање путне инфраструктуре и др.).

- **Израда неопходне планске и друге документације**

У складу са одредбама Закона о заштити природе и Уредбом о заштити подручја СРП “Пештерско поље” Управљач има обавезу доношења Плана управљања за период од 10 година, Годишњег програма управљања и Извештаја о извршењу годишњег Програма управљања. Сагласност на ова акта даје Министарство надлежно за послове заштите животне средине. Управљач као корисник има обавезу доношења и основа управљања рибарским подручјем.

- **Обележавање граница заштићеног подручја**

Управљач је у претходном периоду извршио обележавање заштићеног подручја у складу са Правилником о обележавања заштићених природних добара („Сл. Гласник РС“, бр. 30/92, 24/94 и 19/96), односно његову спољну границу (режим заштите II степена). Преостало је адекватно обележавање границе површине на којој је утврђен режим заштите III степена.

- **Заштита од пожара и других техничко-технолошких несрећа или елементарних непогода**

На основу Закона о заштити од пожара („Службени гласник Републике Србије“ бр. 111/09, 20/15, 87/18 и 87/18 – др. закони) и Закона о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама („Службени гласник Републике Србије“ бр. 87/18), планира се израда неопходних планских докумената и друге активности заштите од пожара као и других техничко-технолошких несрећа или елементарних непогода. Подручје дренаже и експлоатације тресета представља перманентну опасност за избијање инцидентних пожара. Активности заштите обављаће се у сарадњи са релевантним институцијама и организацијама (МУП Србије, Сектор за ванредне ситуације, локалане ватрогасне службе).

- **Праћење и унапређење стања флоре, фауне и гљива**

Подручје СРП „Пештерско поље“ представља значајан центар диверзитета ретких, угрожених и за заштиту значајних врста и њихових станишта. Активности праћења стања флоре, фауне и гљива одвијаће се у сарадњи са релевантним научноистраживачким и стручним институцијама, организацијама и НВО сектором. Поменуте активности засниваће се на актуелној националној и међународној регулативи и додатним релевантним смерницама, препорукама, протоколима, резултатима научних радова, установљеном „добром праксом“ и др. Осварују се кроз:

1. теренска истраживања и инвенторизација врста, са акцентом на циљане, за заштиту значајних врсте и групе организама;
2. праћење стања (мониторинг) популација угрожених, ретких, ендемичних и за заштиту значајних врста биљака, животиња и гљива;
3. проучавање својстава и особености циљаних популација; одабир одговарајућих протокола и метода праћења стања (трајне плоче, цензуси у тачкама и-или трансектима, прстеновање, фото и звучно

- снимање, клопке и мреже, осматрачнице, и др.);
4. праћење стања њихових станишта;
  5. израда одговарајуће базе података и географски информациони систем;
  6. коришћење нових и савремених метода истраживања (даљинска детекција, моделовања и др.);
  7. развој пројеката реинтродукције или јачања популација циљаних врста (нпр. хранилишта за некрифагне и друге врсте). Потенцијална реализација пројеката реинтродукције подразумева претходну израду одговарајуће студије о могућностима реинтродукције;
  8. спречавање и ублажавање свих активности штетних за одржавање повољног стања популација одабраних врста биљака, животиња и гљива;
  9. успостављање и примена мера активне заштите;
  10. развој пројеката ревитализације и санације нарушених станишта циљаних врста;
  11. развој пројеката и мера контроле ширења и сузбијања страних и инвазивних врста;
  12. успостављање система праћења и ублажавање последица климатских промена

Поред набројаних видова праћења стања флоре, фауне и гљива одвијаће се и праћење стања квалитета животне средине (вода, ваздух, земљиште).

• **Праћење и унапређење стања типова станишта и успостављање Еколошке мреже**

Пештерско поље представља по много чему вредан и за заштиту значајан комплекс водених, мочварних, тресавских и травних екосистема односно типова станишта. Овај разноврсни комплекс типова станишта уједно представља и станишта бројним представницима значајне флоре, фауне и гљива. Праћење стања и заштита типова станишта заснована је на Правилнику о критеријумима за издвајање типова станишта, о осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама за њихово очување („Службени гласник Републике Србије“ бр. 35/10). С тим у вези, као најзначајније активности се издвајају:

1. теренска истраживања и детаљна инвентризаација типова станишта;
2. успостављање редовног система мониторинга са посебним акцентом на најзначајније и најугроженије типове станишта;
3. примена метода даљинске детекције и других модерних технолошких приступа

4. активности на праћењу појаве страних и инвазивних врста, мапирање њихових станишта и примена мера сузбијања и контроле ширења;
5. израда одговарајуће базе података са пратећим географским информационом системом;
6. спречавање и контрола свих активности које могу директно или индиректно деловати на нарушавање типова станишта;
7. развој активних мера заштите;
8. одржавање традиционалних, екстензивних начина коришћења простора (пашарење, кошење, ђубрење природним ђубривима, и др.);
9. развој пројеката ревитализације и санације угрожених и нарушених типова станишта. Ово се превасходно односи на дрениране и експлоатисане мочварно-тресавске површи, вештачке канале и насипе, обрасле привремене и трајне локве и друга влажна станишта, хидролошки изоловане делове старих речних корита, еродираних или зарасле травњаке и др.;
10. развој пројеката и активности на праћењу и сузбијању појава страних и инвазивних врста у природним и полуприродним типовима станишта;
11. сакупљање генетичког материјала за потребе формирања банке семена и *ex situ* заштите;
12. развој пројеката и активности на праћењу и ублажавању последица климатских промена.
13. Активности успостављања Еколошке мреже (Национална еколошка мрежа са НАТУРА2000 и ЕМЕРАЛД еколошком мрежом), у складу са националном и међународном легислативом. Законом о заштити природе дефинисана је обавеза успостављања еколошке мреже у Србији и утврђивање начина управљања, у складу са међународним уговорима. Ради остваривања успостављања еколошке мреже Управљач ће интензивно сарађивати са Заводом за заштиту природе Србије, ресорним Министарством за послове заштите животне средине и другим релевантним институцијама и организацијама.

• Праћење и унапређење стања геонаслеђа

Подручје Поштерског поља има изразити значај за очување карактеристичних и вредних геолошких, геоморфолошких, хидрогеолошких, хидролошких и других појава и облика. С тим у вези, у сарадњи са релевантним институцијама и организацијама планирају се активности:

1. инвентаризација и мапирањ објеката геонаслеђа;
2. успостављање редовног праћења стања вредности геонаслеђа;

3. израда одговарајуће базе података и географски информациони систем;
4. развој и примена одговарајућих мера активне и пасивне заштите;

- **Праћење и унапређење стања створених вредности**

Културноисторијско и градитељско наслеђе подручја СРП “Пештерско поље” свакако представља једну од значајних компоненти за заштиту и очување. У границама самог заштићеног подручја налази се мањи број објеката створених вредности. Са друге стране, уз саму границу и у непосредној близини заштићеног подручја евидентирани су вредне културноисторијске, градитељске и друге створене вредности које су у функционалној вези са самим заштићеним подручјем. Такође, сва околна насеља и инфраструктура, као и становништво имају јасан директан и индиректан утицај на заштићено подручје. Међу приоритетним активностима управљања подручјем препознају се туристички развој и презентација подручја, односно заједнички одрживи развој. С тим у вези планира се:

1. инвентаризација и картирање културне баштине и других створених вредности;
2. формирање етномузејске или збирке покретног културног наслеђа;
3. сарадња са свим надлежним институцијама и стручним организацијама;
4. истраживање и промоција културноисторијског и градитељског наслеђа;
5. истраживање и промоција етно наслеђа, верског наслеђа и обичаја подручја.

- **Заштита предела**

Остварује се мерама просторног и урбанистичког планирања, спречавањем нелегалне градње и коришћења ресурса, пажљивим еколошким лиценцирањем пројеката развоја туризма, ефикасним комуналним активностима.

- **Одржавање и унапређење инфраструктуре подручја / изградња**

Виситорског центра

Управљање заштићеним подручјем као и бројни други параметри свакодневног функционисања и рада Управљача, посетилаца и локалног становништва у значајној су мери условљени постојећом инфраструктуром (саобраћајна, хидротехничка, електро-енергетска и телекомуникациона). Самим тим, све активности развоја и одржавања инфраструктуре на начин да се не угрожавају природне и створене вредности заштићеног подручја представљају један од приоритета ангажовања Управљача. Одржавање постојеће путне инфраструктуре и развој неких нових облика попут пешачких и бициклических стаза, осматрачница, уређених одморалишта и видиковаца, презентационих платформи и сл. препознати су као значајни чиниоци будућег туристичког развоја и презентације подручја.

Изградња Виситорског центра подручја СРП “Пештерско поље” представља један од приоритета Управљача у наредном периоду. Тренутно седиште (и све радне просторије) Управљача су у Сјеници и не омогућавају довољно ефикасно остваривање свих предвиђених циљева управљања и заштите. Планирани виситорски центар се у потпуности уклапа у концепт заштите и унапређења, одрживог туристичког развоја и адекватне промоције заштићеног подручја. Планирано место изградње будућег виситорског центра је локација Карајукића Бунари. Иницијални план виситорског центра предвиђа изградњу инфоцентра, пријемне просторије за посетиоце, сувенирницу, мини лабораторију, неколико соба са купатилима за пријем гостију (сарадника, истраживачких стручних тимова, инспекцијских служби, посебних гостију и др.). Такође, у склопу комплекса виситорског центра планира се одговарајући паркинг простор, изградња модела неолитског насеља, простор за чување материјалних средстава Управљача и простор за чување и изнајмљивање бицикала, моторних санки и друге опреме.

- **Промоција и презентација вредности и значаја СРП „Пештерско поље“**

Све активности на промоцији и презентацији вредности заштићеног подручја Управљач ће реализовати самостално и у сарадњи са локалним становништвом, организацијама цивилног друштва и другим институцијама и заинтересованим странама. Од примарног је значаја коришћење свих средстава јавног информисања ради истицања значаја и промоције подручја.

- **Прибављање одговарајућих аката неопходних за реализацију**

различитих радова и активности

Сви радови и активности на заштићеном подручју обављаће се у складу са претходно прибављеним Решењима о условима заштити природе (сходно члановима 9. и 57. Закона о заштити природе) као и другим неопходним дозволама, сагласностима и о актима прописаним националном легислативом.

НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКИ И ОБРАЗОВНИ РАД - ПРИОРИТЕТНИ ЗАДАЦИ

Сви приоритетни задаци научноистраживачког и образовног рада проистекли су из потребе заштите, унапређења и очувања свих природних и створених вредности СРП "Пештерско поље".

Досадашњи резултати мултидисциплинарног приступа научноистраживачком раду на заштићеном подручју СРП "Пештерско поље" у највећој мери су резултат научног истраживања и проистекле синтетске студије Завода за заштиту природе Србије која је послужила као стручно документациона основа за проглашење заштићеног подручја. Током ових истраживања утврђено је присуство читавог низа природних и створених вредности које су определиле ово подручје за заштиту. Даљи научноистраживачки рад реализоваће се кроз активности:

- ✓ наставак инвенторизације, потврда и допуна свих резултата претходних истраживања;
- ✓ развој сарадње са научноистраживачким и другим релевантним институцијама и организацијама на пословима научноистраживачког рада;
- ✓ иницирање, уговарање, развој и подршка опшних, мултидисциплинарних и циљаних истраживачких пројеката и програма;
- ✓ реализација научних истраживања и методолошких принципа дефинисаних у оквиру активности праћења и унапређење стања типова станишта, флоре, фауне, гљива и геодиверзитета (претходно поглавље);
- ✓ усмеравање научноистраживачког рада на циљане вредности био и геодиверзитета од највишег интереса за заштиту (популације строго заштићених и заштићених врста, врста из црвених књига и листа, комерцијално значајних врста, врста и типова станишта из националне и међународне легислативе попут: Правилника о типовима станишта, Бонске и Бернске Директиве, ЦИТЕС Конвенције, вредности из инвентара геонаслеђа и др.);
- ✓ утврђивање конкретног стања и статуса популација врста и типова станишта
- ✓ научноистраживачки рад до сада слабоистражених и неистражених група (гљиве, лишајеви, слепи мишеви, поједине групе бескичмењака);
- ✓ примена савремених хоролошких, таксономских, генетичких, молекуларних, физиолошких и других типова истраживања;
- ✓ истраживања материјалног и нематеријалног културног наслеђа;
- ✓ допуна одговарјућег ГИС и базе података резултатима истраживачког рада;
- ✓ допуна планске и програмске документације новим мерама и активностима

PEŠTERSKO POLJE
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE

- проистеклим из резултата научноистраживачког рада;
- ✓ предлог евентуалних измена и ревизија граница и режима заштите у складу са резултатима истраживања, у сарадњи са Заводом за заштиту природе Србије.

Обим и типови конкретних научних истраживања биће реализовани у договору и сарадњи са релевантним научним институцијама и организацијама, у складу са приоритетима и финансијским могућностима. Као полазне основе конкретних научних истраживања користиће се природне и створене вредности јасно истакнуте као приоритетне Студијом заштите пордучја СРП “Пештерско поље” и Актом о заштити. У оквиру системске сарадње са научним институцијама, Управљач планира подршку и научних истраживања за потребе израда мастер и докторских студија и подршку научноистраживачким камповима, трибинама и слично. Резултати научних истраживања биће део базе података управљача и научно-стручних институција, као и део оперативних планова и програма управљања.

Организација образовног рада је веома значајна функција заштићеног подручја СРП “Пештерско поље”. Образовни рад споводиће се кроз реализацију: тематских радионица, трибина и округлих столова, едукативних екскурзија, школа у природи, екокампова, обука младих ренџера и водича, посебних едукативних програма за децу и ученике. Циљна група образовних активности су сви посетиоци заштићеног подручја, са посебним акцентом на најмлађу популацију и локално становништво.

Квалитетна презентација вредности заштићеног подручја подразумева и одговарајућу обуку стручних кардова – ренџера за обављање овог типа делатности. Овде посебно треба имати на уму и пораст заинтересованости иностраних посетилаца ван српског говорног подручја. Едукативне активности подразумевају сарадњу са читавим низом образовних институција, при чему је од посебног значаја сарадња са школама.

Образовне активности спроводиће се и уз помоћ одговарајућих средстава као што су штампани материјали, водичи, инфо табле и панели, научнопопуларне монографије, постери, играћи материјал за најмлађе (бојанке, пузле, едукативни листићи и др.), радио и тв емисије, едукативни садржаји на сајту Управљача. Као посебан вид едукације и подизања свести јавности предвиђене су организације обележавања одређених датума од значаја за заштиту природе и животне средине (данисвега и свачега).

За развој и реализацију едукативних садржаја од посебног је значаја будући Виситорски центар са пратећом инфраструктуром, као полазна тачка већине едукативних активности у заштићеном подручју.

Конкретни планови и активности образовног рада биће дефинисани годишњим програмима управљања.

АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА ЗАШТИТИ И ОДРЖИВОМ КОРИШЋЕЊУ ПРИРОДНИХ РЕСУРСА

Пољопривредно земљиште, ливаде и пашњаци

По својој намени и функцији највећи део површина СРП “Пештерско поље” представља очуване ливаде и пашњаке, са мањим повремено обрађиваним површинама. Вишевековни традиционални начин коришћења земљишта управо је допринео да се на заштићеном подручју успоставе о одрже природне и створене вредности због којих је заштита и установљена. Стога се очување досадашњег традиционалног начина коришћења пољопривредног земљишта односно ливада и пашњака може сматрати од виталног значаја за очување вредности читавог простора. Одрживо коришћење као и унапређење може се обезбедити мерама:

- ✓ побољшање стања животне средине применом одговарајућих агроеколошких мера;
- ✓ нега и очување традиционалних начина употребе пољопривредног земљишта;
- ✓ узгајање аутохтоних домаћих врста, раса и сојева домаћих животиња и агрокултура;
- ✓ забрана претварања постојећих ливада и пашњака у нове оранице, воћњаке или винограде;
- ✓ помоћ у едукацији локалног становништва о значају одрживог коришћења пољопривредног земљишта;
- ✓ не уводити у употребу хемијска средства за заштиту и ђубрење;
- ✓ форсирање органске производње здраве хране;
- ✓ брендирање аутентичних производа односно коришћење погодности заштите подручја за производњу хране заштићеног имена и географског порека;
- ✓ форсирање агротуризма као једног од значајних видова туристичке понуде;
- ✓ подршка у обезбеђивању субвенција за активности кошења и пашарења;
- ✓ означавање посебних локалитета на којима би паша била забрањена или ограничена у одређеном периоду године (период гнежђења и размножавања);
- ✓ очувати постојећу дрвенасту вегетацију на међама и врбаке дуж водотокова;
- ✓ еродирани травњачке површине затрављивати биљкама аутохтоног порекла односно генофонда.

Површина СРП “Пештерско поље” није погодна за већу, комерцијалну експлоатацију лековитог биља и плодова. Са друге стране, простор се може користити за едукацију и промоцију активности сакупљања и узгоја лековитог биља. Контролисано

сакупљање лековитог и ароматичног биља као и фауне са природних станишта извршава се у складу са Уредбом о стављању под контролу коришћења и промета дивље флоре и фауне („Службени гласник РС“, број 31/05, 45/05-исправка, 22/07, 38/08, 09/10 и 69/11). У Уредби су наведене заштићене врсте дивље флоре, фауне и гљива које су стављене под контролу промета и сакупљања. Министарство надлежно за послове заштите животне средине издаје дозволу за комерцијално сакупљање заштићених врста, по претходно прибављеном мишљењу Завода за заштиту природе Србије.

Шумски екосистеми и плантаже дрвећа налазе се изван граница заштитеног подручја, изузев ретких врбака дуж водотокова. С тим у вези, конкретна потреба и планова амера и активности на заштити и унапређењу шума.

Воде (водно земљиште, локве, мочваре и тресаве)

Водени и влажни екосистеми екосистеми на подручју СРП “Пештерско поље” (водотокови, привремене и трајне локве и баре, стара речна корита, мочваре и тресаве) представљају изузетно значајан природни ресурс од примарног интереса за заштиту. Јединствен биодиверзитет функционално условљен присуством очуваних водених и влажних станишта примарно је определио овај простор за националну и међународну заштиту (СРП, Национална еколошка мрежа, РАМСАР, IPA, IBA, EMERALD, потенцијална НАТУРА2000 подручја). С тога се очување и унапређење еколошких карактеристика водених и влажних станишта намеће као приоритетни циљ заштите. Са друге стране, на значајним површинама водни режим и хидролошке карактеристике заштићеног подручја увелико су измењене антропогеним активностима: каптаже и водозахвати изворишта, систем брана, канала и обалоутврда за преусмеравање вода у хидроенергетски систем Увца, дренажни канали у сврху отварања тресетних површина за потребе експлоатације. Све ово намеће озбиљну потребу за ублажавања последица, измену и унапређење коришћења водних ресурса у правцу одрживог развоја односно очувања и унапређења темељних вредности заштите СРП “Пештерско поље”. С тим у вези, планиране су следеће мере и активности:

- ✓ успостављање сарадње са свим организацијама и институцијама које се баве проблематиком водених и влажних површина у еколошком смислу и у смислу ресурса;
- ✓ успостављање сарадње са свим корисницима и заинтересованим странама ради заједничког решавања проблема и ублажавања последица активности

- ✓ коришћења;
- ✓ успостављање редовног мониторинга стања и активности које утичу на водене и влажне површине;
- ✓ успостављање редовног мониторинга параметара животне средине (квалитет вода, састав, загађење ...);
- ✓ иницирање и подршка свим активностима санације и рекултивације простора (биотехничке и биолошке рекултивације);
- ✓ едукација и јачање свести свих посетиоца и корисника заштићеног простора о проблематици коришћења изаштите.

очување и заштита рибљег фонда

Заштита и унапређење рибљег фонда базира се на планској и програмској документацији. Риболовним водама и риболовном фауном газдује се на основу Програма управљања рибарским подручјем у СРП "Пештерско поље" за период 2019-2028 године, а на основу њега израђују се Годишњи програми управљања рибарским подручјем за сваку календарску годину. Ради ефикаснијег спровођења активности заштите и унапређења рибљег фонда, планирају се следеће мере и активности:

- ✓ активна подршка Управљача изради и спровођењу програма и планова газдовања риболовним водама и риболовном фауном;
- ✓ сарадња са релевантним институцијама и организацијама;
- ✓ сарадња са рибочуварском службом;
- ✓ подршка локалном становништву у изради вододрживих септичких јама и организацији њиховог пражњења;
- ✓ мониторинг стања рибљег фонда, утврђивање структуре и бројности риболовне фауне;
- ✓ одржавање водотокова биолошким и биотехничким мерама;
- ✓ праћење хидролошких карактеристика и квалитета вода;
- ✓ картирање изворишта, водотокова и водених тела са пратећом базом података и географским информационом системом;
- ✓ контрола свих активности које могу нарушити и угрозити квалитет вода и стање риболовне фауне (хемијско загађење, отпад и отпадне воде, испуштање осоке, и др.);
- ✓ обележавање и уређење унапред дефинисаних места за постављање мобилијара за боравак и одмор посетилаца.

PEŠTERSKO POLJE
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE

очување тресава и експлоатација тресета

Подручје “Карамејдани” које је у режиму заштите III (трећег) степена, поклапа се са површином која представља концесионо подручје експлоатације тресета. Експлоатацију тресета врше предузећа проистекла из приватне компаније “DALLAS Company” из Тутина. Основу за експлоатацију тресета представља „Елаборат експлоатације и заштите тресета од неконтролисаних минерализација” који је део студије: „Основе техничко- технолошких могућности валоризације Тутинског тресета, Београд 2006”. Обим, динамика и методологија експлоатације разрађени су у оквиру 5 појединачних експлоатационих поља („А”, „Б”, „Ц”, „Д” и „Е”). Према елаборату (студији) о заштити подручја који је израдио Завод за заштиту природе Србије: *“неопходно је ограничити, односно изузети из експлоатације поље Д означено на карти експлоатације ове студије. Концесионо поље „Д” представља најстарији и највреднији део тресаве са својим карактеристичним биодиверзитетом и тресетним слојевима као банком гена и својеврсном временском архивом”*. Актом о заштити подручја (Уредба о проглашењу СРП Пештерско поље): *“На површинама на којима је утврђен режим заштите III степена забрањује се примена свих техничких захвата којима се директно или индиректно нарушава састав, структура и хидрологија околних типова станишта који се налазе у зони режима заштите II степена”*.

Решавање проблема очувања пештерске тресаве као јединственог националног и регионалног подручја, са изузетно значајним вредностима био и геодиверзитета представља основни задатак очувања простора. Експлоатацијом тресета ослобађају се велике количине депонованог угљеника чиме се директно потпомажу негативни процеси климатских промена. Ревитализацијом тресава заједно са очувањем специфичних природних вредности уједно се поново успостављају и системи усвајања атмосферског угљеника односно процеси ублажавања последица климатских промена.

Са становишта заштите природе, сва будућа решења експлоатације тресета треба да иду у правцу ограничења и потпуне обуставе експлоатације тресета, уз утврђивање одговарајуће накнаде правном лицу (фирме за експлоатацију тресета), у складу са законом. До тада, активности Управљача кретаће се у правцу активности пројеката санације и ревитализације већ експлоатисаних површина, уз максимално очување хидролошких својстава читавог простора. Ове активности подразумевају и сарадњу са научним и стручним организацијама, нво сектором и јавношћу.

PEŠTERSKO POLJE
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE

УРЕЂЕЊЕ ПОДРУЧЈА У ФУНКЦИЈИ ТУРИЗМА, СПОРТА И РЕКРЕАЦИЈЕ, ОБРАЗОВАЊА, УПРАВЉАЊА И ЗАШТИТЕ ПОДРУЧЈА

просторно планска документација

Према Закону о Просторном плану Републике Србије 2010-2020 („Службени гласник РС“, бр. 88/2010), подручје Пештерског поља се третира као подручје са значајним природним вредностима и предвиђено је за заштиту. Као примарни циљ је одређено очување природе подручја од негативних утицаја и промена.

Актуелни Нацрт Просторног плана општине Тутин (2016. године) израђен је ради усклађивању Просторног плана општине Тутин („Службени лист општине Тутин“, број 14/09) са Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС“, бр. 72/09, 81/09-исправка, 64/10 УС, 24/11, 121/12, 42/13, 0/13 УС, 98/13-УС, 132/14 и 145/14.). Подручје СРП “Пештерско поље” које је у моменту израде Нацрта још увек било у поступку заштите укључено је и вредновано у овом Нацрту. Поглављем Заштита животне средине, природних и непокретних културних добара под ставком: Заштита, презентација и контролисано коришћење природних добара, као приоритетне активности наведене су:

1. Утврђивање статуса Специјалног резервата природе за „Пештерско поље“ (у међивремену проглашено);
2. Израда и спровођење плана управљања заштићеним подручјем „Пештерско поље“ и интегрисање тог подручја у туристичку понуду општине;
3. Истраживање и вредновање подручја Пештерске висоравни, и израда потребне документације за његову заштиту.
4. Утврђивање станишта или њихових делова у којима постоје услови за трајно очување природних вредности, или постоје други приоритети одрживог развоја.

Просторним планом подручја посебне намене Специјалног резервата природе „Увац“ („Службени гласник РС“, бр. 83/10) обухваћено је седам целих катастарских општина општине Тутин, укључујући подручје Специјалног резервата природе “Пештерско поље”.

Просторни план општине Сјеница (“Општински службени гласник Сјеница”, бр. 7/2013) из 2013. године није могао адекватно укључити и вредновати СРП “Пештерско поље” обзиром на каснију заштиту поменутог подручја. У наредном периоду неопходно је ускладити заштиту подручја СРП “Пештерско поље” са

просторно планском документацијом општине Сјеница.

Управљач заштићеног подручја планира подршку и активно учешће у свим активностима израда и допуна релевантне просторно планске документације општина Сјеница и Тутин којима заштићено подручје СРП „Пештерско поље“ припада.

Актом о заштити простора СРП „Пештерско поље“ (Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе „Пештерско поље“, „Службени гласник РС“, бр. 114/15) прописано је да ће се Планови уређења простора, шумске, ловне, пољопривредне и друге основе и програми који обухватају заштићено подручје СРП „Пештерско поље“ усагласити са Просторним планом Републике Србије, Планом управљања и режимима заштите утврђеним Актом о заштити.

уређење простора и објеката

Уређење подручја СРП „Пештерско поље“ у функцији туризма, спортскорекреативних активности и образовања подразумева читав низ мера којима се свим посетиоцима, локалном становштву, чуварској служби и другим заинтересованим странама омогућава, боравак, коришћење, заштита и презентација заштићеног подручја. Ово подразумева нарочито:

- ✓ уређење и санација свих приступних саобраћајница;
- ✓ уређење и изградња пешачких и бициклистичких стаза, стаза здравља и сл.;
- ✓ обележавање стаза и путних праваца;
- ✓ постављање и одржавање „улазних капија“ из главних приступних праваца заштићеном подручју;
- ✓ изградња презентационих и едукативних ознака (тематске инфо табле);
- ✓ изградња посебних приступних стаза најзначајним природним и створеним вредностима на начин да се не угрожава њихово очување;
- ✓ одређивање посебних места за одржавање туристичких, едукативних научноистраживачких, традиционалних и других активности (еко и истраживачки кампови, туристичке едукативне и друге манифестације, традиционални пештерски сабори);
- ✓ одређивање и инфраструктурно опремање посебних локација за презентацију природних и створених вредности заштићеног подручја;
- ✓ постављање и одржавање мобилијара (клуpe, столови, корпе за смеће, презентациони реквизити, привремени штандови, уређени видиковци, надстрешнице и склоништа од невремена);
- ✓ изградња Виситорског центра са пратећим садржајима и комплетним

PEŠTERSKO POLJE
SPECIJALNI REZERVAT PRIRODE

- опремањем;
- ✓ изградња сувенирнице и инфо-пулта;
  - ✓ изградња музејског етно простора;
  - ✓ изградња платформи-осматрачница за презентацију вредности подручја, мониторинг, истраживања и едукацију;
  - ✓ одржавање комуналне инфраструктуре, енергетске и ПТТ мреже;
  - ✓ изградња хранилишта за животиње;
  - ✓ набавка посебне инфраструктурне опреме за лица / посетиоце са посебним потребама;
  - ✓ одржавање управних просторија у Сјеници (допуна мобилијара и средстава рада, активности одржавања хидро и електроинсталација, комунална инфраструктура, противпожарна заштита, изолација и непредвиђене инцидентне околности).

ПРОСТОРНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА ПЛАНСКИХ НАМЕНА КОРИШЋЕЊА ЗЕМЉИШТА КРОЗ УСТАНОВЉЕНЕ РЕЖИМЕ ЗАШТИТЕ

На простору СРП „Пештерско поље“ су Актом о заштити (Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе „Пештерско поље“, „Службени гласник РС“, бр. 114/15) установљени режими заштите II (другог) и III (трећег) степена. На поменутом простору се, у складу са Законом о заштити природе и Уредбом о режимима заштите примењују одредбе забране и ограничења које се односе на режиме заштите II (другог) и III (трећег) степена.

СРП „Пештерско поље“ налази се на територији општина Тутин и Сјеница, укупне површине 3117,97 ha од чега је 1595,22 ha (51,16%) у државној својини, 1376,81 ha (44,16%) у приватној својини, а 145,94 ha (4,68%) у осталим облицима својине.

Режим заштите II степена

Успоставља се на површини од 2974,45 ha, односно 95,40% од укупне површине заштићеног подручја.

Спољна граница подручја на коме се прописује режим II степена заштите одговара границама заштићеног природног добра „Пештерско поље“. Од режима II степена унутар заштићеног природног добра изузима се подручје – Карамејдани (подручје експлоатације тресета) на коме је прописан режим III степена.

У II степену заштите могу се вршити управљачке интервенције у циљу рестаурације, ревитализације и укупног унапређења заштићеног подручја, без последица по примарне вредности њихових природних станишта, популација, екосистема, обележја предела и објеката геонаслеђа, обављати традиционалне делатности и ограничено користити природни ресурси на одржив и строго контролисан начин (Закон о заштити природе и Уредба о режимима заштите).

Актом о заштити, на површинама на којима је утврђен режим заштите II степена забрањује се:

- ✓ извођење свих радова који би могли да наруше или измене геоморфолошке и педолошке карактеристике подручја, што се првенствено односи на деградацију земљишта, његово загађење и нерационално коришћење, као и експлоатацију минералних сировина (тресета, камена, материјала речних

- корита и језера) и одлагање и депоновање отпада;
- ✓ изградња површинских експлоатационих поља тресета и пратеће инфраструктуре;
- ✓ изградња додатних инфраструктурних објеката, осим ако нису у функцији ефикаснијег коришћења постојећих система, са технологијом у функцији заштите животне средине и простора;
- ✓ исушивање и превођење постојећих тресава, мочвара, ливада и пашњака у оранице и површине других намена;
- ✓ вршење активности које воде уништавању заштићених и строго заштићених врста и њихових станишта;
- ✓ изградња спортско-рекреативних објеката и викендица;
- ✓ интродукција алохтоних биљних и животињских врста, посебно инвазивних и самоиницијативно порибљавање;
- ✓ постављање отровних мамаца у циљу борбе против штеточина.

На површинама на којима је утврђен режим заштите II степена ограничава се примена хидроинжењеријских захвата попут каптирања извора, изузев активности на одржавању већ постојећих водоакумулација, канала, брана и насипа.

Режим заштите III степена

Успоставља се на површини од 143,52 ha, односно 4,60% од укупне површине заштићеног подручја.

Режим III степена заштите прописан је на мањем делу подручја „Пештерско поље“ на локалитету Карамејдани. Режим заштите III (трећег) степена обухвата комплетно подручје експлоатације тресета.

Режим заштите III степена – „проактивна заштита, спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима, пределима и објектима геонаслеђа од научног и практичног значаја“.

Актом о заштити, на површинама на којима је утврђен режим заштите III степена забрањује се:

- ✓ примена свих техничких захвата којима се директно или индиректно нарушава састав, структура и хидрологија околних типова станишта који се налазе у зони режима заштите II степена.

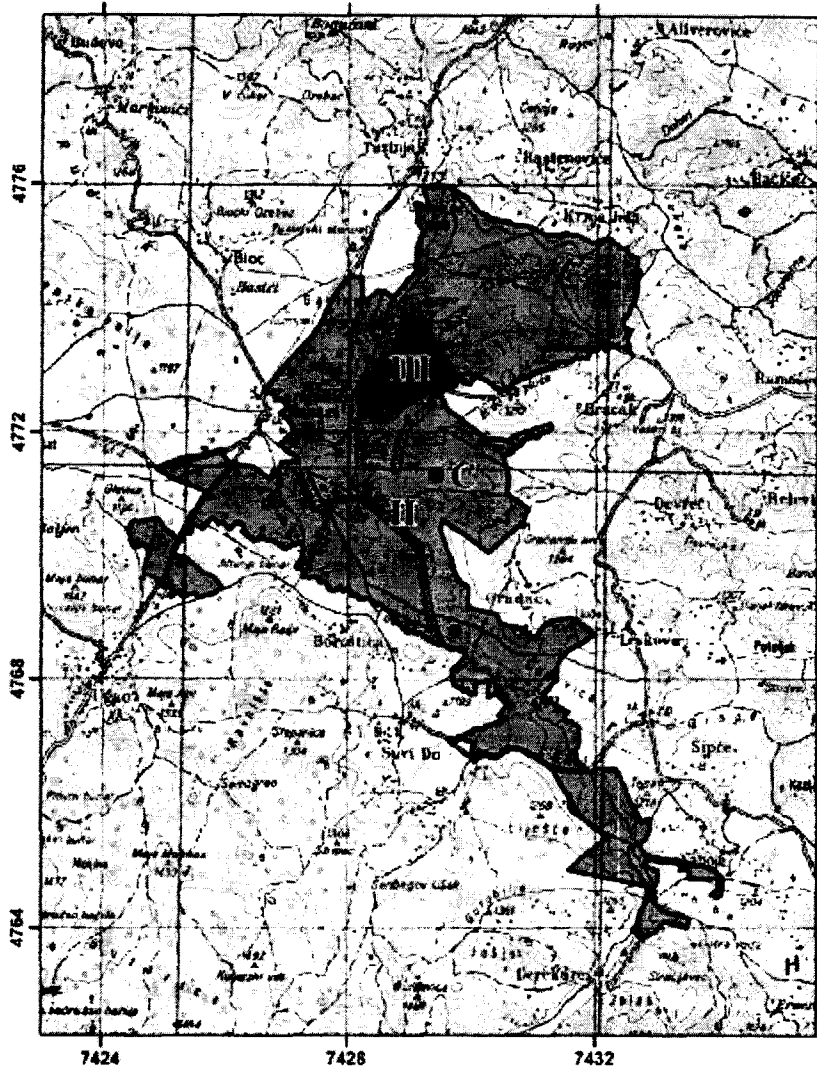
На површинама на којима је утврђен режим заштите III степена ограничава се:

- ✓ експлоатација тресета у складу са законом и уз дефинисано праћење методологије, обима и динамике експлоатације, уз очување базичног вододрживог слоја – подине и остављање најмање 20 cm тресетног слоја изнад подине, као и уз примену активности и интервенција у циљу рекултивације и рестаурације експлоатисаних тресетних површина;
- ✓ изградња асфалтних база и ширење путне инфраструктуре мимо одобрених планова;
- ✓ изградња пратећих инфраструктурних објеката и складишта.

Поред забрана и ограничења које су регулисане прописима којима се уређује заштита природе, забрањује се и промена намене заштићеног подручја.

СПЕЦИЈАЛНИ РЕЗЕРВАТ ПРИРОДЕ
" ПЕШТЕРСКО ПОЉЕ "

1 : 100 000

Легенда

- Граница СРП " Пештерско поље "
- Режим заштите II (другог) степена
- Режим заштите III (трећег) степена

Координате централне тачке (С)
 $Y_c = 7429435,61$
 $X_c = 4771292,55$

АКТИВНОСТИ НА ПРОМОЦИЈИ ВРЕДНОСТИ ЗАШТИЋЕНОГ ПОДРУЧЈА

У сврху промоције и презентације природних и створених вредности и свеукупног значаја СРП „Пештерско поље“, предвиђене су следеће активности:

- ✓ развој различитих општих и тематских програма за презентацију вредности заштићеног подручја;
- ✓ израда одговарајућих публикација и другог штампаног материјала (научнопопуларне монографије, фотомонографије, тематске едиције, лифлети, флајери, брошуре, инфо табле, карте, ..), у складу са потребама посетиоца, корисника, локалне самоуправе и других заинтересованих страна;
- ✓ израда едукативног и рекламног материјала (проспекти, кесе, блокчићи, календари, разгледнице, сувенири, локални производи и рукотворине, магнети, едукативни листићи, пазле и слично);
- ✓ медијско представљање и презентација поручја: рекламни спотови, тематске емисије, новински чланци и други прикладни радио-телевизијски, новински и интернет садржаји;
- ✓ организација образовних и едукативних екскурзија и кампова, фотосафарија, летњих школа у природи и др.;
- ✓ сарадња са основним и средњим школама, посебно на локалу;
- ✓ организација тематских радионица за све заинтересоване стране (различите интересне и узрасне групе), са посебним акцентом на најмлађу популацију;
- ✓ реализација туристичко-промотивних садржаја;
- ✓ организација трибина, округлих столова, јавних часова и других облика информисања презентације и подизања свести јавности;
- ✓ одржавање специјалних промотивних манифестација и учешће на већ постојећим локалним традиционалним манифестацијама попут Пештерских сабора;
- ✓ учешће на националним и међународним сајмовима и другим манифестацијама које омогућавају промоцију вредности заштићеног подручја;
- ✓ промоција вредности заштите природе и животне средине кроз активности прославе одговарајућих календарских дана: Светски дан вода, Светски дан шума, Светски дан заштите биодиверзитета, Светски дан заштите влажних станишта, Светски дан заштите животне средине, Дан планете земље, Светски дан туризма, и др.;
- ✓ подршка научноистраживачким активностима које промовишу вредности заштићеног подручја;
- ✓ брендирање заштићеног простора;

- ✓ обезбеђивање транспарентности рада Управљача преко доступности планских докумената заштите и развоја као и других аката Управљача (План управљања, Правилник о унутрашњем реду и чуварској служби, Одлука о накнадама, Информатор о раду и др.)
- ✓ одговарајуће представљање вредности заштићеног подручја особама са посебним потребама;
- ✓ унапређење и одржавање презентационе интернет странице заштићеног подручја;
- ✓ коришћење нових и савремених метода презентације попут развоја апликација за навигацију и презентацију вредности простора, QR кодова са текстуалним, фото и звучним записима и др.;
- ✓ развој активности Виситорског центра и његових промотивних садржаја.

Презентација заштићеног подручја вршиће се у складу са годишњим програмима, коришћењем планираног Виситорског центра и друге туристичко-промотивне инфраструктуре, као и кроз посебне програме водича и туристичке понуде.

Ради адекватне презентације заштићеног простора, планира се одговарајућа едукација кадрова Управљача као и размена искустава и унапређење сарадње са другим управљачима, туристичким организацијама и осталим заинтересованим странама.

Све активности на промоцији и презентацији вредности заштићеног подручја Управљач ће реализовати самостално и у сарадњи са локалним становништвом, организаацијама цивилног друштва и другим институцијама и заинтересованим странама.

САРАДЊА И ПАРТНЕРСТВА СА ЛОКАЛНИМ СТАНОВНИШТВОМ И ДРУГИМ ВЛАСНИЦИМА И КОРИСНИЦИМА НЕПОКРЕТНОСТИ

Сарадња са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на заштићеном подручју СРП „Пештерско поље“ једна је од првих и перманентних активности Управљача. Препознајући значај ове сарадње, један од приоритета у наредном периоду свакако ће бити њено јачање и унапређење.

Природне и створене вредности СРП „Пештерско поље“ у великој су мери условљене некадашњим и актуелним традиционалним активностима локалног становништва. Са друге стране, на подручју су присутне и изражене активности коришћења хидролошког потенцијала и тресетних творевина, зајено са пратећом инфраструктуром. Све ово само по себи намеће неопходност успостављања добре сарадње са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности.

Од момента успостављања заштите подручја, расте свест локалног становништва о вредности заштите овог краја као и о свим потенцијалним предностима које ова заштита доноси за локално становништво. Постоји изражена заинтересованост на локалу да се у оквиру презентације подручја развију туристички потенцијали (смештајни капацитети, здрава храна и домаће сорте, традиционални занати, брендирање, увођење адекватних субвенција, вођење тура, запошљавање, традиционалне манифестације, ...) и да се на овај начин кроз очување вредности заштите остваре све предности живљења и рада у заштићеном подручју. Сарадња са локалном заједницом одвијаће се и кроз подршку остваривањима различитих развојних и одрживих пројеката. Такође, успостављање поменутих видова сарадње са локалом у значајној би мери утицао на ублажавање последица депопулације, поготову млађег становништва, које су општи тренд на ширем простору.

Унапређење постојеће сарадње се такође мора остварити и са тренутним корисницима подручја, посебно фирмама које врше експлоатацију ресурса. Без успостављања адекватне сарадње, и без децидног поштовања свих позитивних законских прописа који се односе на сам процес експлоатације, заштиту и унапређење простора, није могуће остварити све циљеве одрживог развоја и унапређења подручја.

Читав низ дефинисаних мера и активности на заштити и унапређењу подручја СРП „Пештерско поље“ које су део овог Плана подразумевају добру комуникацију и обострану сарадњу са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности.

Поред сарадње са локалним становништвом и другим власницима и корисницима непокретности на заштићеном подручју СРП „Пештерско поље“, Управљач планира развој и унапређење сарадње и са невладиним сектором (области едукације, промоције заштићених вредности, подизање еколошке свести, екотуризам, развојни пројекти и др.). Такође, планира се сарадња, размена искуства и примена „добре праксе“ и са управљачима других заштићених добара у земљи и иностранству.

Сви планирани облици сарадње са локалним становништвом, корисницима и власницима непокретности и другим заинтересованим странама на подручју СРП „Пештерско поље“ биће конкретизовани кроз Годишње планове управљања.

СТУДИЈСКА, ИСТРАЖИВАЧКА, ПРОГРАМСКА, ПЛАНСКА И ПРОЈЕКТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ПОТРЕБНА ЗА СПРОВОЂЕЊЕ ЦИЉЕВА И АКТИВНОСТИ НА ЗАШТИТИ, ОЧУВАЊУ, УНАПРЕЂЕЊУ И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ

Студијска, истраживачка, програмска, планска и пројектна документација која се може користити као основа и подршка за спровођење циљева и активности на заштити, очувању, унапређењу и одрживом развоју укључује:

- ✓ **заштиту посебних природних вредности**
(Програм заштите природних вредности, Студије изводљивости реинтродукције врста, Програми коришћења и унапређења пашњака, Програм подршке органској производњи)
- ✓ **заштиту културноисторијског наслеђа:**
(Програм истраживања културноисторијског наслеђа, Студија заштите и ревитализације културноисторијског наслеђа)
- ✓ **заштиту и коришћење обновљивих природних ресурса:**
(Планска и пројектна документација из области ловства и риболова, санација и рекултивација простора)
- ✓ **уређење СРП „Пештерско поље“**
(Стратегија управљања отпадом; пројекти инвестиционог одржавања, санације, адаптације, реконструкције и изградње објеката)
- ✓ **презентацију СРП „Пештерско поље“ и сарадњу са локалним становништвом и другим корисницима**
(Програми и пројекти презентације и популаризације заштићеног подручја, тематски програми са пратећим материјалима)

АКТИВНОСТИ И МЕРЕ НА СПРОВОЂЕЊУ ПЛАНА СА ДИНАМИКОМ И СУБЈЕКТИМА РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПЛАНА УПРАВЉАЊА И НАЧИН ОЦЕНЕ УСПЕШНОСТИ ЊЕГОВЕ ПРИМЕНЕ

Туристичка организација Сјеница као Управљач заштићеног подручја СРП „Пештерско поље“ израдила је План управљања за период 2020. - 2029. године, у складу са Актом о заштити и Студијом заштите подручја.

Планом управљања одређује се начин спровођења заштите, коришћења и управљања заштићеним подручјем, смернице и приоритети за заштиту и очување природних вредности заштићеног подручја, као и развојне смернице, уз уважавање потреба локалног становништва.

План управљања СРП „Пештерско поље“ за период 2020. - 2029. године, као средњорочни документ остварује се кроз годишње програме управљања којима се детаљно и прецизно дефинишу задаци, мере и активности, материјално-финансијски услови и организација извршења.

Према динамици извршења, све планиране активности се могу представити као:

✦ Приоритетене и ургентне активности

Обухватају све активности које изискују непосредно извршавање у наредном периоду попут: израда програмско-планских докумената; катастарско разграничење граница режима заштите и експлоатационох поља на терену; унапређење материјалних и кадровских капацитета Управљача; изградња виситорског центра са пратећом инфраструктуром; успостављање сарадње са локалним становништвом, корисницима и власницима непокретности и другим заинтересованим странама; решавање инцидентних ситуација (отпад, неадекватне санације и рекултивације простора, неизвршавање обавеза накнада коришћења простора); успостављање базе података и географског информационог система о природним и створеним вредностима, непокретностима, нелегалним објектима, активностима и другим подацима од значаја за управљање; обезбеђивање додатних извора финансирања;

Реализација приоритетних и ургентних активности ће отпочети прве наредне планске 2020. године.

↓ Перманентне и дугорочне активности

Обухватају све активности које ће се реализовати постепено, конзистентно и дугорочно, попут: чување и обезбеђивање унутрашњег реда и контрола свих активности на подручју; обележавање, одржавање и уређење заштићеног подручја; обезбеђивање научноистраживачког рада и мониторинга вредности подручја; контрола спровођења забрана и ограничења режима заштите; туристички развој; едукација, презентација и промоција подручја; праћење стања и вођење евиденције о природним вредностима, непокретностима и људским активностима; одржавање и унапређење базе података и географског информационог система о природним и створеним вредностима, непокретностима, активностима и другим подацима од значаја за управљање; успостављање еколошке мреже; брендирање, национална и међународна афирмација подручја; организација, учешће или подршка рзличитим манифестацијама, сајмовима, стручним скуповима; развој и подршка пројектима развоја и одрживог управљања; сарадња са инспекцијским и другим стручним службама, јавним предузећима, институцијама, нво сектором; и др.

Перманентне и дугорочне активности ће се реализовати током периода од 2020-2029. године, спровођењем Годишњих програма управљања.

Динамика реализације планирана за период 2020-2029. године обухвата активности:

- ✓ **израда планских докумената и аката**
(План управљања за наредни период, Годишњи програми управљања; Извештај о остварењу годишњег програма управљања, Измене и допуне Правилника о унутрашњем реду и чуварској служби, Одлука о накнадама за коришћење природних вредности и услуга, средњорочни и годишњи програми унапређења рибарства);
- ✓ **обележавање СРП „Пештерско поље“**
(обележавање спољне границе и границе режима заштите, уз постављање пратеће инфраструктуре);
- ✓ **чување СРП „Пештерско поље“**
(организовање активности чуварске службе)
- ✓ **уређење СРП „Пештерско поље“**
(инфраструктурно опремање заштићеног подручја путоказима, мобилијаром и другим садржајима)

- ✓ **популаризација и презентација СРП „Пештерско поље“**
(инфраструктурно опремање простора, набавка средстава рада, употреба информационих система и савремених технологија)
- ✓ **пројекти и програми заштите, коришћења, презентације и одрживог развоја СРП „Пештерско поље“**
(израда и подршка пројектима и плановима развоја и унапређења: научноистраживачког рада, туристичког развоја, културноисторијских и традиционалних вредности, геонаслеђа, заштити животне средине и одрживог развоја, ублажавања последица климатских промена)

Динамика реализације Плана управљања СРП „Пештерско поље“ ускладиће се са предвиђеним приоритетима, законски утврђеним роковима и процедурама, капацитетима Управљача и расположивом финансијском подршком.

ФИНАНСИЈСКА СРЕДСТВА И ДРУГЕ МАТЕРИЈАЛНЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ЗА ИЗВРШАВАЊЕ ПОВЕРЕНИХ ПОСЛОВА У УПРАВЉАЊА У ЗАШТИЋЕНИМ ПОДРУЧЈЕМ И НАЧИН ЊИХОВОГ ОБЕЗБЕЂЕЊА

У складу са Законом о заштити природе и Актом о заштити подручја, средства за заштиту и развој заштићеног подручја обезбеђују се из:

- ✓ наменских средстава из буџета Републике Србије (ресорно Министарство за послове заштите природе и животне средине, средства за пројекте у животној средини - специјализоване услуге; друга министарства; текућа буџетска резерва);
- ✓ накнада за коришћење заштићеног подручја;
- ✓ прихода остварених у обављању делатности и управљања заштићеним подручјем (услуге управљача, коришћење уређених и погодних терена, коришћење имена и знака, улазак у заштићено подручје и др.);
- ✓ средстава обезбеђених за реализацију програма, планова и пројеката у области заштите природе (нпр. домаћи фондови - НИП, Зелени фонд Републике Србије; међународни фондови и организације - GEF, WWF, UNDP, IUCN, RAMSAR и др.);
- ✓ донација, кредита, зајмова и других извора у складу са законом.

Организовање заштите и управљања у заштићеном подручју подразумева обезбеђивање финансијских и других материјалних претпоставки ради реализације задатака Управљача:

1. **управљање**
  - чување и надзор
  - обележавање
  - организовање и опремање
  - акта, документација и подаци
  - сарадња

2. **заштита и коришћење природних вредности – опште и посебне мере заштите**

3. **развој основних функција заштићеног подручја**
  - научно-истраживачка и стручна активност
  - информативно-пропагандни рад
  - развој туризма и рекреације
  - уређивање и опремање подручја.

Будући да се План управљања СРП „Пештерско поље“ ради за период од 10 година, у овом тренутку није могуће предвидети прецизне трошкове за свих десет година примене Плана управљања. С тим у вези, ради реализације планских циљева и задатака урађена је пројекција укупних трошкова сходно планираним циљевима и узевши у обзир претходне годишње трошкове.

Процењена неопходна финансијска средстава за реализацију Плана управљања заштићеним подручјем СРП „Пештерско поље“ за период 2020 - 2029. година:

Период 2020-2029	Буџет РС	Сопствена средства Управљача	Накнаде и остали приходи	Свега
динара	30.000.000,00	500.000,00	7.500.000,00	38.000.000,00
%	79	1,3	19,7	100

У Сјеници,
23.08.2019. године

Директор Туристичке организације Сјеница

[Handwritten signature]